

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**OTEVŘENÉ KLUBY A JEJICH MÍSTO VE ŠKOLNÍM
VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU DDM**

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Bc. Alena Kočovská

Studijní obor: Pedagogika volného času (kombinovaná forma studia)

Ročník: II.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovávala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne:

.....

Děkuji vedoucímu diplomová práce doc. Michalovi Kaplánkovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Také bych chtěla poděkovat paní ředitelce DDM Nymburk Daně Kuchařové za spolupráci při vytváření výzkumné části diplomové práce. Poděkování patří také mé rodině, která mě v mém studiu podporovala.

OBSAH:

ÚVOD.....	6
1.VYMEZENÍ POJMŮ.....	7
1.1 SPONTÁNNÍ ČINNOST.....	7
1.2 NÍZKOPRAHOVOST.....	9
1.3 PRINCIP NÍZKOPRAHOVOSTI.....	11
2.NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ.....	12
2.1 POČÁTEK NZDM V ČECHÁCH.....	12
2.2 NZDM V SOUČASNOSTI.....	16
2.2.1 CÍLOVÁ SKUPINA.....	18
2.2.2 CÍLE NZDM.....	20
2.2.3 OBSAH SLUŽBY NZDM.....	21
2.3 NZDM A KLUBY.....	24
2.3.1 SKLADBA JEDNOTLIVCŮ V KLUBU.....	26
3.OTEVŘENÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ.....	29
3.1 OTEVŘENÉ KLUBY.....	30
3.1.1 TYPY OTEVŘENÝCH KLUBŮ.....	32
3.1.2 EXKURS DO HISTORIE.....	34
3.2 PEDAGOGICKÉ PŘÍSTUPY A METODY V OTEVŘENÝCH KLUBECH.....	37
3.2.1 INFORMAL EDUCATION.....	37
3.2.2 ANIMAČNÍ PŘÍSTUPY.....	38
3.3 SALESIÁNSKÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ.....	42
3.3.1 VÝCHOVNÝ STYL DONA BOSCA.....	43
3.3.2 PŮSOBENÍ SALESIÁNŮ V ČESKÉ REPUBLICE.....	44
3.3.3 SALESIÁNSKÁ STŘEDISKA.....	46
4.NZDM A OTEVŘENÉ KLUBY – DIFERENCIACE.....	48
5.VÝZKUMNÁ ČÁST.....	50
5.1 CÍL VÝZKUMU.....	50
5.2 VÝZKUMNÁ METODA.....	51
5.2.1 OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	52
5.3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU (MAPOVÁNÍ).....	53
5.3.1 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ.....	56
5.4 KRITÉRIA HODNOCENÍ ŠVP.....	56
5.5 ANALÝZA OBSAHU ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU DDM PROVOZUJÍCÍ OK.....	56
5.5.1 OTEVŘENÝ KLUB A JEHO MÍSTO V ŠVP.....	66
5.6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	68
5.6.1 Analytická jednotka.....	69
5.6.2 Výsledky výzkumu.....	69
5.7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A DISKUZE.....	72
ZÁVĚR.....	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	76

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	80
PŘÍLOHY.....	81

ÚVOD

Volný čas je důležitou součástí života každého jedince. Způsob trávení volného času mladého člověka je spíše spojen s intervencí rodiny, školy a státu. Hlavně v období dospívání má mládež nejvíce volna a nedovede s ním účelně nakládat. V tomto období je důležité získat návyky zdravého životního stylu, které nám zůstanou po celý život, a naučit se předcházet sociálně patologickým jevům.

Činnosti uskutečňující se ve volném čase, které přinášejí jedinci zvláštní užitek (radost, uspokojení, štěstí a svobodu), představují charakteristickou oblast našeho života. Způsob prožívání volného času má vliv na naši celoživotní orientaci, je jedním z nejdůležitějších zdrojů osobnostního, společenského a ekonomického rozvoje. Odráží se od něj kvalita našeho života, která může být podporována politickými, ekonomickými, sociálními či kulturními faktory. Volný čas nesmí být nikomu upírán, je základním lidským právem.

Trávení volného času však vyžaduje koordinovaný přístup, poněvadž podmínky a předpoklady trávení tohoto času si nemůže jedinec vytvořit sám. V dnešní společnosti se význam volného času zvyšuje prostřednictvím volnočasových aktivit a k tomu přispívá volnočasová výchova, která je celoživotním procesem. Rozvíjí hodnoty, postoje, dovednosti, znalosti a zdroje vztahující se k volnému času.

Střediska volného času umožňují mladým lidem prostřednictvím smysluplné nabídky volnočasových aktivit vhodně trávit volný čas. Nabízí zájmové vzdělávání, které rozvíjí osobnost a hodnotovou orientaci mladého člověka, zároveň mu umožňuje seberealizaci ve volném čase. Některá zařízení provozují otevřené kluby, které jsou určeny ke spontánním aktivitám především pro neorganizovanou mládež.

Otevřené kluby se svou podstatou a náplní výrazně odlišují od ostatních zájmových činností, které se realizují v domech dětí a mládeže. Vychází totiž z principu „otevřenosti“ (či nízkoprahovosti), který se v České republice uplatňuje spíše v sociálních službách (nízkoprahová zařízení pro děti a mládež). Objasnit princip „otevřenosti“ nám pomůže vhled do tradice podobných zařízení v Německu.

Cílem diplomové práce je prozkoumat, jaké místo zaujímají otevřené kluby ve

školních vzdělávacích programech domů dětí a mládeže v České republice.

1. VYMEZENÍ POJMŮ

1.1 SPONTÁNNÍ ČINNOST

Spontánní činnost je jednou z forem zájmových činností. Cílem zájmových činností je naplnit volný čas dětí a rozvíjet tak jejich vědomosti a kompetence. Plní tak funkci vzdělávací i výchovnou. Zájmové činnosti jako spontánní aktivity jsou charakteristické svojí neformálností bez přímého pedagogického vedení. Uplatňují se převážně v hernách, knihovnách, hřištích, klubech, internetových kavárnách, ale také ve střediscích volného času. Děti a mladiství jej preferují pro jejich volnost a uspokojování individuálních zájmů.¹ Je nutné zájmovou činnost odlišit od oblíbené činnosti tzv. koníčků, které jedinec vykonává ve svém volném čase, zpravidla bez pedagogického zaměření. Zájmová činnost má umožnit seberealizaci a sebevyjádření dle osobních dispozic jedince.²

Termín zájem vyjadřuje poměrně stálou orientaci (zaměření) osobnosti, kterému přiřkládá jedinec zvláštní hodnotu, a který mu přináší uspokojení a kladné citové naladění. Zájmy rozlišujeme podle svého obsahu (o co se člověk zajímá), hloubky, rozvinutosti (jednostranné/mnohostranné) nebo i podle délky trvání.³ Naše zájmy nás motivují či aktivují k činnosti, patří tedy mezi vlastnosti aktivačně-motivační. Jsou zaměřené na uspokojení předmětu zájmu a základních lidských potřeb. Řada zájmových činností pomáhá překonat obtížné sociální situace úspěchem v určitých předmětných aktivitách. Jedinec si tak zvyšuje sebevědomí a dokáže se poté lépe orientovat

1 Srov. PÁVKOVÁ, J. et. al. *Pedagogika volného času: : Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 99

2 Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: Pedagogické úvahy o volném čase*, s. 134.

3 Srov. tamtéž, s. 134.

v sociálním prostředí a rychleji reagovat. Čas dítěte je nutno naplňovat žádoucími aktivitami, aby nedocházelo k patologickým činnostem (například agrese). Spokojený jedinec netáhne ke kompenzaci kvazičinností (například gemblerství, sledování televizních pořadů).⁴

Spontánní činnost by se dala charakterizovat jako průběžná nabídka různých činností, kterou využívají účastníci, dle jejich dosavadních zájmů, neorganizovaně individuálně nebo skupinově. Nabídka činností je přístupná všem zájemcům a je časově závislá pouze na provozní době zařízení nebo časové délce akce. Je také organizačně a pedagogicky nepřímo ovlivňována.⁵

Podle vyhlášky 74/2005 Sb., O zájmovém vzdělávání, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, a dle metodických pokynů, se mají střediska volného času a domy dětí a mládeže ve svých aktivitách věnovat i spontánním činnostem. V Metodice tvorby ŠVP⁶ (školní vzdělávací program) se v kapitole „Formy vzdělávání“ píše o využití otevřené nabídky spontánních činností, kterou je užitečné chápat z hlediska školského zařízení, nikoliv z hlediska návštěvníka, pro kterého může být návštěva spontánní činnosti jen příležitostnou akcí. SVČ chápe nabídku spontánních aktivit jako průběžnou aktivitu pro neorganizované účastníky. Jedná se o volně přístupné prostory, kde si mohou návštěvníci zahrát nějakou hru či jen si popovídat.

Vyšším typem nabídky spontánních činností je nabídka pro děti, které jsou talentované a mládež, která má vyhraněné zájmy. Můžeme se také setkat s pojmem: „Individuální práce s talentovanou mládeží“. Děti si mohou pod vedením odborníka rozvíjet ve skupinách či individuálně svůj projevený talent. Nabídka může být v zpřístupnění laboratoře, ateliéru, chovatelského pracoviště, počítačové či další odborné pracovny. Součástí této nabídky může být i poradenská služba v zájmové oblasti. Tyto aktivity mají povětšinou vyhrazeny hodiny a využívání nabídky může být limitováno vnitřním řádem zařízení nebo řádem jednotlivých pracoven.⁷

4 Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: Trendy pedagogiky volného času*, s. 164-165.

5 Srov. BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007, s. 2 [cit. 2017-09-20]. Dostupné na WWW:<<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

6 Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M.: *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 48.

7 Srov. PÁVKOVÁ, J. et. al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s.123-124.

1.2 NÍZKOPRAHOVOST

Nízkoprahová činnost se realizuje také v zahraničí, ačkoliv se může zdát, že tento pojem je ryze český. Pro pojmenování této činnosti se ovšem používají jiné pojmy. Například Británie používá pro služby podobného charakteru pojmenování: „drop-in centres, open club, youth club“, německy hovořící země používají: „Offenklub, Jugendklub“.⁸

Fenomén nízkoprahovosti je pod pojmem „Offene Jugendarbeit“ rozpracován především v německém prostředí. Domy otevřených dveří nabízejí dětem a mladým lidem nízkoprahové nabídky a programy. Jedná se o otevřenou práci s mládeží, která je mj. součástí odborné sociální práce. Začátky otevřené práce s dětmi a mládeží můžeme v Německu spatřovat již na začátku devatenáctého století. Převážně na vesnicích se mládež, která byla v životní fázi mezi maturitou a manželstvím, setkávala v místnosti tzv. „Lichtstube“. Jejím základem bylo, že mládež byla do značné míry vyřazena z kontroly dospělých a tato „Lichtstube“ byla i chráněna před intervencí a dohledem dospělých. Mládež si tak vytvořila v regulovatelném světě dospělých určitý protiproud, který se lišil od jejich norem. V roce 1867 se v německém městě Stuttgart otevřely mládežnické domy („Jugendhaus“), které soustředily svoji nabídku pod jednou střechou. Jugendhaus fungoval jako hospic, hostinec pro turisty, místo pro učně, ale také jako klub, kde se mohla mládež setkávat o volných večerech. Tyto kluby byly zakládány hlavně ve velkých městech. Vznikala i různá sdružení, jejichž základním cílem byla péče o mládež. Zde se odhalují první aspekty, které jsou typické pro otevřenou práci s mládeží.⁹

V německé jazykové oblasti vznikaly v rámci rozvoje státních zařízení péče o mládež na konci 19. století mládežnické organizace. Za poskytovatele péče o mládež byly považovány školy poskytující další vzdělávání, církve, obce, jejich místní úřady a stát. Nejprve se zakládaly spolkové mládežnické ubytovny, které byly zpočátku k dispozici výhradně členům těchto spolků. V roce 1900 jich bylo 92 a o tři roky později

8 Srov. RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 324.

9 Srov. DEINET, U., STURZENHECKER, B (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*, 2005, s. 503-506.

se přidalo ještě 131 dalších takových domů. Tyto ubytovny měly být otevřeny všem mladým lidem, kteří se měli stát svobodnějšími. Jednalo se spíše o vytvoření inspirativního prostředí. Cílem bylo, aby se mládí nejen účastnilo veřejného života, ale aby si vytvořilo vlastní úsudek, který nakonec povede k vědomému jednání.¹⁰

Ve Výmarské republice se městské mládežnické ubytovny změnilly na místa, která byla více institucionalizovaná (veřejná sociální péče o mládež). Tato místa se nazývala zpočátku „městské mládežnické domy“ („städtische Jugendheime“) a „kluby pro mládež“ („Jugendclubs“), později se jim říkalo „otevřené mládežnické domy“ („offene Jugendhäuser“). Ty měly již sociální charakter. Říšský zákon o sociálním zabezpečení mládeže (Reichsjugendwohlfahrtsgesetz RJWG) z roku 1924 měl prostřednictvím nabídky vzdělávací integrace nastolit společenský pořádek. Jednalo se především o proletářskou mládež postiženou nezaměstnaností a chudobou a o skupiny mládeže, které se zabývaly násilnými trestnými činy.¹¹

Po druhé světové válce začaly v Německu vznikat nové nabídky otevřené práce s dětmi tzv: Německé aktivity mládeže („German Youth Activities GYA“), Domy otevřených dveří („Heime der Offenen Tür HOT“) s cílem co nejrychleji zajistit německé mládeži volná místa, kde mohou trávit volný čas a chápat nově zavedenou demokracii jako formu vlády. Tato zařízení byla přístupná všem mladým lidem a byla přizpůsobená jejich potřebám. Tento koncept byl dále rozvíjen v šedesátých letech minulého století. V sedmdesátých letech byly v celé Spolkové republice Německo otevřeny střediska mládeže, jejichž technická základna byla dále rozvíjena. V osmdesátých letech, v důsledku výrazné změny na trhu práce, byli lidé ohroženi sociální izolací a vznikala další kontaktní místa pro mladé lidi. Počátkem devadesátých let docházelo k výrazným legislativním změnám. Střediska mládeže a další kontaktní místa rozvíjela výchovné a sociální aspekty v práci s mládeží. Prohlubovala se spolupráce mezi organizacemi zabývající si dětmi (např. školami).¹²

Pojem nízkoprahový se v České republice dostává do podvědomí v roce 1995, kdy Ministerstvo práce a sociálních věcí reaguje na možnost vyzkoušet realizaci některých metod práce s mládeží v souvislosti nestátních neziskových organizací. Je založeno

10 Srov. tamtéž, s. 506-508.

11 Srov. tamtéž, s. 508-509.

12 Srov. tamtéž, s. 510-517.

Komunitní centrum Krok v Praze – Modřanech, kde vznikl pilotní projekt, který byl zaměřen na skupinu dětí a mládeže. Byl zde uskutečněn klasický streetwork a současně i klub, který se orientoval na mládež ze sídliště. Realizační tým při koncepční práci a zjišťování principů pro činnost klubu definuje pro jeho fungování jako základní kritérium dostupnost – tzn. minimum překážek a omezení pro vstup a pobyt. Metaforou pro dostupnost se stává nízký vstupní práh a zde se objevuje poprvé termín NÍZKOPRAHOVÝ.¹³

V České republice se pojem „nízkoprahový“ etabloval v oblasti sociální práce. Zákon č. 108/2006 Sb. V § 62 definuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež jako sociální službu zahrnující výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů dětí a mladých lidí ohrožených společensky nežádoucími jevy, jakož i pomoc při obstarávání jejich osobních záležitostí. V tomto kontextu se pojem nízkoprahovost vztahuje na preventivní kontaktní činnost v přirozeném prostředí klientů a označuje především „reálnou dostupnost“ umožňující anonymitu.¹⁴

Mimo nízkoprahová zařízení pro děti a mládež mohou prvky nízkoprahovosti uplatňovat i jiná zařízení, jako jsou například salesiánské oratoře, školní kluby a otevřené kluby.¹⁵ V našem dalším výkladu se zaměříme na poslední kategorii – otevřené kluby.

1.3 PRINCIP NÍZKOPRAHOVOSTI

Princip nízkoprahovosti počítá s odstraněním časových, prostorových a finančních bariér tak, aby nebránily uživatelům (v našem případě dětem a mládeži) nalézt tyto prostory a užívat jich. Charakteristickými prvky nízkoprahovosti jsou:

13 Srov. RACEK, J., HERZOG, A. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 319.

14 Srov. tamtéž, s. 178-188.

15 Srov. VEČERKOVÁ, E. *Srovnání českých nízkoprahových zařízení pro děti a mládež s nízkoprahovými programy pre deti a mládež na Slovensku*, s. 12.

- anonymita,
- rovnost,
- nezávislost,
- dobrovolnost,
- respekt k autonomii návštěvníka zařízení.

Tyto principy pomáhají odbourávat psychologické a sociální bariéry, tím umožňují cílovým skupinám vstup do zařízení a využívání jejich aktivit a služeb.¹⁶

2. NÍZKOPRAHOVÉ ZAŘÍZENÍ

Jak jsme již uvedli výše, specifickou vlatností otevřeného klubu je – oproti ostatním zájmovým útvarům – jeho otevřenost, tedy nízkoprahovost. Vzhledem k tomu, že pojem nízkoprahovosti je v České republice rozpracován zatím pouze vzhledem k nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, je pro pochopení tohoto pojmu nutné nahlédnout do vývoje a současného pojetí těchto zařízení.

2.1 POČÁTEK NZDM V ČECHÁCH

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou poměrně novou institucí v naší republice. K velkému rozkvětu došlo převážně na konci devadesátých let a to převážně v období let 1999 – 2002. Základy nízkoprahových zařízení, které jej zformovaly do nynější institucionální podoby, je nutno však hledat ještě dříve.

Čechlovský¹⁷ uvádí čtyři klíčové momenty, které předcházely vzniku

16 *Publikace Pojmoslovi: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-25]. Dostupné na WWW:<http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

17 ČECHLOVSKÝ, J. Kořeny vzniku NZDM v České republice.[online]. © 2006-2017. [cit. 2017-09-25].Dostupné na WWW:<<http://www.streetwork.cz/index.php?>

nízkoprahových zařízení v České republice:

1. Streetwork

– nebo-li práce na ulici, která se právě začala formovat, a která byla podporována i státem. S rozvojem terénní sociální práce je úzce spojen i rozvoj klubů pro děti a mládež. V roce 1994, na základě usnesení vlády č. 341, byla experimentálně zřízena funkce sociálního asistenta. Sociální asistent byl definován jako specializovaný pracovník okresních (obvodních, magistrátních nebo městských) úřadů, který pracuje s cílovými skupinami v jejich časoprostoru, tj. v místech a časech, kdy a kde se obvykle vyskytují. Cílovou skupinou se v tomto případě rozuměly děti a mladiství žijící rizikovým způsobem života. Sociální asistent měl představovat specifickou terénní sociální práci s adolescentní mládeží a mládeží ohroženou nebo již dotčenou sociálně patologickým vývojem. Byl zřízen jako článek sociální prevence. Terénní sociální práce (streetwork) se začal rozvíjet na úrovni nestátních organizací, které se zabývaly zejména lidmi, kteří jsou závislí na návykových látkách. Zásadním faktorem byla spolupráce českých streetworketů s kolegy z německého Saska, protože do té doby nikdo přesně nevěděl, jak streetwork dělat, převážně po rozšíření terénní sociální práce i na jiné cílové skupiny (například bezdomovce či prostitutky). Kolem roku 1995 vznikalo zázemí, kde čeští sociální asistenti přecházeli se svými klienty z ulice, která nazývali nízkoprahová centra pro děti a mládež. Kluby a centra vznikaly napříč celou Českou republikou (například v Klatovech, Jablonci nad Nisou, Hradci Králové, Plzni nebo Českých Budějovicích). Kluby vznikaly i na úrovni nestátních organizací.

2. Grantová politika nadací

– je významným momentem, který ovlivnil další vývoj NZDM. Na jejím základě vzniklo mnoho programů pro děti a mládež:

- Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha (realizován v letech 1999 – 2000), který se orientoval na streetwork s dětmi a mládeží a práci v nízkoprahových zařízeních a komunitních centrech. Tento program podpořil dohromady osm projektů (například Prevcentrum Ulita Blansko, Cheiron T v Táboře, sdružení Via Commoda Rychnov nad Kněžnou,

[option=com_content&task=view&id=703>](#).

Centrum sociálních asistentů v Plzni).

- Program Gabriel Nadace Rozvoje občanské společnosti (realizován v letech 2001 – 2002) podporoval projekty, které se orientovaly na volný čas neorganizovaných dětí a mládeže a to ve věku 6 – 20 let, mj. konkrétně i nízkoprahové kluby. Jeho podpora byla významnější. Podpořil 42 projektů v prvním kole a ve druhém kole 14 projektů, ze současných nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (například Jižní pól a Krok v Praze, Salesiánské středisko v Praze, Klub Zámek Třebíč, Milíčův dům v Jablonci aj.).
- Program Fond mládeže firmy Levi Strauss Nadace Via (realizován v letech 2003), který byl vypsan na podporu projektů inovativních nízkoprahových klubů a do něhož se mohly přihlásit jenom organizace, které byly touto nadací vyzvány. Bylo podpořeno sedm projektů z celkových šestnácti (například Ratolest z Brna, Krok Praha, Milíčův dům v Jaroměři aj.).

3. Pracovní skupina ČAS

– je posledním významným krokem k dnešnímu NZDM v rámci České asociace streetwork (ČAS). Založena byla v roce 1997. Spojovala odborníky z praxe i teoretických pracovišť působících v oblasti streetwork. Jejím hlavním úkolem bylo zpočátku věnovat se odbornému dialogu na všech úrovních, rozpracovávat metodiku streetworku, zastřešovat supervizi a v neposlední řadě rozvíjet vzdělávání a výměnu informací. ČAS se postupem času věnovala také diskusi o NZDM a to převážně v roce 2001, kdy v lednu t. r. vznikla pracovní skupina, jejímž nejdůležitějším cílem bylo vytvořit a zformovat standardy (stanovení měřítek kvality) NZDM, které měli pro jeho rozvoj zásadní význam. Členy skupiny byli převážně pracovníci NZDM z celé ČR. Pracovní skupina měla poměrně zásadní význam pro další rozvoj nízkoprahových zařízení, která se pod tlakem vznikajícího materiálu, informací a odborného dialogu začala zkvalitňovat a profesionalizovat. Zvyšovala se také odborná úroveň sociálních pracovníků i poskytovaných služeb. ČAS se zasloužila o to, že NZDM jsou ukotveny v zákoně o sociálních službách.

4. Osobnosti

– na vzniku, formování a rozvoji NZDM se podílelo mnoho lidí. V tomto směru uvádí

pan Čechlovský čtyři jména, která mají v historii vzniku NZDM své místo:

- Jiří Staníček, který se v polovině 90. let podílel na budování definic, formulací a osvětlování a čištění pojmosloví v oblasti streetwork a také u právě vznikajících zařízení a center pro děti a mládež (NZDM).
- Vladimír Bodlák, který měl veliký vliv na vyjasňování pojmů nízkoprahovost v sociálních službách a nízkoprahová zařízení.
- Petr Klíma, který se také velkou měrou podílel na vyjasňování pojmů nízkoprahovosti a zavádění standardů. Přispěl také k realizaci povedeného vzdělávacího programu Gabriel.
- Aleš Herzog, jehož jméno je se zkratkou NZDM svázáno zejména v posledních několika letech.

V lednu roku 2001 se prostřednictvím výsledného snažení pracovní skupiny NZDM stal materiál, který byl schválen Valnou hromadou ČAS a zařízení se vydala realizovat jednotlivá kritéria standardů. Standardy se skládaly ze čtyř komplexů standardů: Standardy nabídky, Procedurální standardy, Personální standardy a Provozní standardy. Tato cesta se stala jako jediná uskutečnitelná pro další vývoj vzniklého oboru v komplexu sociálních služeb v ČR.¹⁸

V roce 2003 vznikla potřeba ověřit, zda standardy zavedené a uplatnitelné v praxi stávající zařízení naplňují. Bylo zavedeno 16 pilotních podpůrných auditů, které měly za úkol zjistit, zda jsou tyto standardy uplatnitelné v praxi a zda nízkoprahové kluby obstojí a osvědčí se jako sociální služba. Průzkumné šetření ukázalo, že standardy jsou životaschopné. Avšak se ukázalo, že v blízké budoucnosti je potřeba nahradit „Standardy nabídky“ materiálem, který bude více definovat podstatu služeb NZDM.. Proto se pracovní skupina NZDM zaměřila na přípravu oficiálního metodického dokumentu „Pojmosloví NZDM“, který vymezuje NZDM jako specifickou a charakteristickou službu sociální prevence, která pracuje na základech metody kontaktní práce a dbá na zásady nízkoprahovosti v přístupu ke klientům.¹⁹

18 Srov. RACEK, J. Cesta ke kvalitě v České asociaci streetwork. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*. 2007, s. 333.

19 Srov. tamtéž, s 333-334.

V roce 2006 vznikla za spolupráce ČAS a Národního vzdělávacího fondu, o. p. s. metodika hodnocení kvality služeb v NZDM a Streetworku, která se shodovala se zákonnými standardy sociálních služeb a vycházela především z procesu kontroly sociálních služeb. Metodika hodnocení kvality služeb prošla několika fázemi, které měly řešit tři oblasti: 1. pojmenovat a zaměřit oblasti, které ukazují na kvalitu služeb v NZDM a Streetworku, upozornit na „zařízení dobré praxe“; 2. připravit zařízení na proces inspekce sociálních služeb a podnítit v něm proces zavádění standardů sociálních služeb do praxe; 3. vyřešit proces přijímání zařízení do ČAS. Ukázalo se, že cíle není možné naplnit. Bylo nutné cíle přehodnotit. Za hlavní a prioritní cíle byly zvoleny pouze dvě uvedené oblasti (příprava zařízení na inspekce sociálních služeb zavádění procesu řízení kvality do jednotlivých zařízení; nastavení kritérií pro přijímání zařízení do ČAS), které se mohou v budoucnosti podílet na pomoci v rozvoji celého oboru a pomohou k rozpoznání kritických momentů v naplňování kritérií.²⁰

2.2 NZDM V SOUČASNOSTI

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou ukotveny v zákoně č. 108/2006 Sb., jsou pod ochranou Ministerstva práce a sociálních věcí, které ji zařadili jako službu sociální prevence, definovanou v § 53 tohoto zákona: *„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.“*²¹

Standardy kvality vymezují podmínky, které musí jednotlivá zařízení splňovat, aby mohla mít ve svém názvu pojmenování „nízkoprahový“. Jedná se o naplnění Standardů

²⁰ Srov. tamtéž, s. 334.

²¹ Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 30.9.2017.

kvality jakožto minima pro poskytovatele sociálních služeb a zaregistrování se jako sociální služby u příslušného úřadu. Pokud tak jednotlivá zařízení neučiní, nemají právo svým klientům poskytovat sociální služby. Tyto úkony jsou kontrolovány na úrovni státní správy, kraje a legislativy.²² Zákon o sociálních službách definuje NZDM v § 62 jako zařízení, která: „...poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.“²³

NZDM poskytuje dle Zákona o sociálních službách čtyři typy základních činností, které blíže specifikuje vyhláška MPSV 505/2006 Sb. § 27. Základní činnosti obsahují tyto úkony:²⁴

a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

- zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity,
- pracovní výchovná práce s dětmi,
- nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,
- zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání,

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí,

c) sociálně terapeutické činnosti:

- socioterapie, jejíž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

22 Srov. RACEK, J. Kvalita a efektivita v nízkoprahových službách. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antalogie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 337

23 Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 30.9.2017.

24 *Publikace Pojmoslovi: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-12]. Dostupné na WWW:<http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
- pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob.

NZDM tedy usiluje o sociální začlenění dětí a mládeže a o jejich pozitivní změnu způsobu žití. Jedná se především o děti a mládež, kteří se ocitly v nepříznivé životní situaci. Poskytování informací, odborné pomoci, podpory a snaže předcházet sociálnímu vyloučení dětí a mládeže je nezbytnou součástí činností, úkolů a poslání NZDM.

2.2.1 CÍLOVÁ SKUPINA

Cílové skupiny NZDM jsou velmi různorodé. Ohraničení cílové skupiny je možné popsat a odlišit dle mnoha atributů. Jde převážně o děti a mládež, která prochází určitou nepříznivou sociální situací. Jedná se o situace společensky konfliktní²⁵ či obtížné životní situace²⁶, které omezují životní podmínky²⁷. Nejzákladnější odlišení je však podle věkové hranice, která se pohybuje od 6 do 26 let a dále se dělí na podskupiny²⁸:

- a) od 6 do 12 let
- b) od 13 do 18 let
- c) od 19 do 26 let

Pro každou věkovou podskupinu dětí a mládeže se používají různé metody práce a také zajištění bezpečného prostředí (převážně ze strany starších jedinců na mladší). Hrozí zde přenos negativních vzorců chování nebo i zvýšené riziko šikany. S podskupinou, která dosahuje nejvyšší věkové hranice, se pracuje spíše individuálně

25 Konfliktní společenskou situací rozumíme, že se jedinec ocitá v rozporu se společenskými, právními a kulturními normami. Do těchto situací můžeme zařadit například: šikanu, záškoláctví, vandalismus, rasismus, domácí násilí, užívání omamných látek aj.

26 Obtížné životní události jsou situace, které jsou špatně řešitelné. Jedinec je nedokáže povětšinou zvládnout vlastními silami. Jde především o události životní krize, rozpad rodiny, těhotenství, zneužívání, obtížné situace ve škole aj.

27 Jedná se o životní podmínky, které jedinci způsobují omezení psychosociálních dovedností. Jedinec je povětšinou izolovaný, neschopný adaptace a navázání vztahů, nejeví žádné zájmy, cítí se odcizený, neschopný a prožívá pasivní životní stereotyp. Není téměř žádná možnost k jeho aktivnímu uplatnění ve společnosti a jejích činnostech.

28 *Publikace Pojmoslovi: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-13]. Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

(popř. skupinově). Tato skupina dokončuje proces socializace a připravuje se na zapojení do plnění úkolů běžného dospělého života.

Lokalita, kde se cílová skupina pohybuje, je dalším nezbytným atributem cílové skupiny NZDM. Lze ji vymezit sociálně a geograficky. Sociální vymezení je charakteristické společenstvím lidí, kteří udržují své rodinné, přátelské či sociální vztahy. Geografické svými hranicemi, za nimiž se již nemusí sociální služba poskytovat. Jedná se především o sídliště, městskou část či město. Děti a mládež, kteří se nemohou či nechťejí zapojit do standardních volnočasových aktivit, vyhýbající se standardním formám institucionalizované pomoci a péče, dávající přednost pasivnímu trávení volného času či času, který tráví mimo domov a mající vyhraněný životní styl, tvoří další charakteristiku cílové skupiny²⁹.

V knize *Kontaktní práce*³⁰, kterou vydala ČAS, mne zaujala kapitola s názvem: „Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka“. Autoři zde vyjadřují obecnou zaměřenost organizace, která se stává orientačním ukazatelem pro osoby hledající pomoc v celé škále organizací, které nabízejí sociální služby. Jsou zde uvedeny 4 úrovně, které kopírují pravděpodobný proces (na základě možnosti využití v praxi), ve kterém konkrétní jedinec vyhledává pro sebe vhodnou službu. Jedná se o:

1. Abstraktní úroveň:

- poslání organizace, která tak jasně deklaruje svůj veřejný závazek poskytovat určitý typ služeb určitému typu klientů,
- určení cílové skupiny je nezaměnitelnou charakteristikou organizace (jedná se převážně o obecnější typové charakteristiky a vymezení sekundárních znaků cílové skupiny).

2. Obecná úroveň:

- vymezení cílové skupiny na této úrovni je dána základní koncepcí organizace,
- nutnost bližšího vysvětlení či popisu cílové skupiny z první „Abstraktní úrovně“,

29 Srov. tamtéž, s. 4.

30 Srov. STANIČEK, J., SÝROVÝ, J., HERZOG, A. Definování cílové skupiny v rámci pojetí práce zaměřené na člověka. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 87-92.

- konkrétní vytyčení cílové skupiny (kdo /ne/může být klientem zařízení) z hlediska nabídky základních služeb a výběru metod práce a intervenční strategie,
- dílčí charakteristiky cílových podskupin s jejich následnou pracovní strategií s přihlédnutím na rozsah činností a kapacitu organizace.

3. Konkrétní úroveň:

- plánování aktivit v aktuálním období (tzv. projekt),
- jasné vymezení typu klienta zařízení a dílčích skupin využívajících služeb organizace,
- přesná a detailně popsaná charakteristika organizace - s kým pracuje, nabídka konkrétních služeb podle jasně vymezeného profilu skupiny klientů,
- přizpůsobování se klientům s různými charakteristikami, volba odlišných nástrojů při práci s klienty s různými potřebami,
- na této třetí úrovni se definují ti, kteří jsou již klienty zařízení a vykazují znaky reálného ohrožení (namísto druhá úroveň definuje znaky osob, které by mohly být klienty zařízení).

4. Pracovní úroveň:

- na základě fungování programu z předchozí úrovně je sestaven profil typického klienta (vymezení a rozbor sekundárních znaků a jejich následná syntéza),
- posouzení, zda intervence skutečně zasáhla požadovanou cílovou skupinu, následné korigování dalších postupů,
- s touto úrovní popisu cílové skupiny lze pracovat v hodnotících zprávách, který je vhodné doplnit kvantitativními daty.

2.2.2 CÍLE NZDM

Služby, které NZDM poskytuje, musí vycházet z jejích cílů, jejichž základem je kontaktovat a udržovat kontakt s jednotlivci a skupinami. Jedná se především o podporu samostatného rozvoje, pomoc k soběstačnosti a svéprávnosti. Jedinec by se měl stát

kompetentním.³¹ Cílem NZDM by mělo být nabízet svým klientům alternativním možnosti řešení životních situací, vytváření sociálních podmínek, které by měly zamezit konfliktnímu růstu a podporovat zdravý životní styl. Jedinec by měl poznat alternativní možnosti využívání volného času, rozšířit si své sociální příležitosti, poznat a vzít za své jiné hodnoty, způsoby komunikace a řešení konfliktů.

2.2.3 OBSAH SLUŽBY NZDM

Služby, které jsou nízkoprahově organizované, obsahují dosti obšírný rejstřík metod, strategií a přístupů. Tyto služby jsou nejvíce známé ze streetworku (terénní práce), která působí přímo v prostředí cílové skupiny. Využívají je i kontaktní centra, která pracují převážně s drogově závislými jedinci či mladým prostitutky. Do našeho podvědomí se také dostala preventivně orientovaná nízkoprahová „volnočasová“ zařízení či komunitní centra pracující s neorganizovanou mládeží (jsou povětšinou součástí velkoměstských sídlišť nebo lokalit, kde je velká nezaměstnanost). Nízkoprahově organizované služby mají různé sociální a sociálně pedagogické podoby směřující k navázání sociálního styku po tak dlouhou dobu, aby cílová skupina či jedinci dokázali rozpoznat užitečnost setkávání se a ocenit jak a v čem pro ně může být přínosný. Pokud odborná pomoc a zájem dospělých není pouze omezujícím, dozorujícím a normativním přístupem k nežádoucímu chování k rizikovým a ohroženým jedincům či skupinám, mohou také služby umožnit zážitek a zkušenost. Avšak zkušenost je závislá na značné variabilitě v prostředí a na postupech. Také zde hraje svou roli dostatečnost prostoru pro autonomii odborných rozhodnutí, která ale neznamena neukázněné a voluntaristické uplatňování neúměrných a nepřiléhavých metod a libovolných prostředků. Každé povolání poskytuje komplex služeb, jehož standardy a typická škála činností tvoří její neopominutelný základ.³²

Zákon o sociálních službách³³ v § 3 definuje sociální službu takto: „Sociální

31 Srov. HERCOG, A., RACEK, J. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s.323

32 Srov. KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 16-17.

33 Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 30.9.2017.

službou je činnost nebo soubor činnosti podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ Dle výkladu tohoto paragrafu jsou nastaveny cíle NZDM i s jejich postupy a činnosti tak, aby mohlo být dosaženo naplnění těchto cílů. Pobyt v zařízení, který je jednou z činností, se týká nejčastěji zájemců o službu, kteří ještě nemají individuální plán a těchto služeb využívají také ti zájemci, kteří se během otvíracích hodin v klubu objeví. Pobyt v zařízení je nejsnadnější způsob pro navázání interakce s klientem. Je zde velká příležitost pro kontaktní práci i se specifickým preventivním programem, který jsou zaměřené na cílovou skupinu.³⁴

Další z činností jsou sociální služby, které mohou být následující:³⁵

- kontaktní práce – jedná se o specifický druh kontaktu (povětšinou má formu rozhovoru v přirozeném prostředí uživatele), na jehož základě je možné vytváření dostatečné vzájemné důvěry a podmínek pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb;
- situační intervence – vznikají v prostoru zařízení. Jedná se o sociálně pedagogickou práci v situacích s výchovným obsahem,. Pracovník vchází do přímé interakce, které nastávají mezi uživateli služby, přináší podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytváří či zvýrazní výchovný efekt situace;
- informační servis klientovi – jde o poskytování specifických informací (nejčastěji ústní formou) pracovníkem uživateli v kontaktní místnosti. Informace mohou být zaměřeny tématicky podle základních instrumentálních témat, sociálně právní a zdravotních témat nebo témat dle dohody a potřeby klienta;
- poradenství – se odehrává nejlépe v samostatné místnosti formou rozhovoru s klientem. Poradenství obsahuje obvykle vyhodnocení situace, nabídku rady, informací a řešení, vedoucích k odstranění obtíží. Jedná se o aktuální problémy a zvyšování kompetence klienta, aby své problémy uměl a chtěl řešit;
- krizová intervence/pomoc v krizi – řešení krizové situace nastalé v životě klienta

34 Srov. HERCOG, A., RACEK, J. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 326.

35 *Publikace Pojmoslovi: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-12]. Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

s cílem pomoci klientovi zvládnout psychickou krizi. Pracovník, který vede rozhovor podle zásad krizové intervence, musí mít absolvovaný specializovaný kurz. Pracovník bez kvalifikace poskytne klientovi v krizi pomoc pouze v rozsahu akutní intervence s odkázáním na odborníka;

- zprostředkování dalších služeb – jedná se o dojednání návazné služby v zařízeních návazné péče, fyzický doprovod do těchto zařízení a asistenci při jednáních v těchto zařízeních (jednání s pracovníky na úřadech aj.);
- kontakt s institucemi ve prospěch uživatele – intervence, kdy pracovník se spojí s institucí, která ovlivňuje život klienta nebo je s ním aktuálně v kontaktu. Klient musí souhlasit s navázáním kontaktu;
- případová práce – je dlouhodobá práce s klientem na jeho konkrétní zakázce. Tato práce se děje plánovaně a zachovává se postup, který se skládá z určitých dílčích kroků, které vedou k plánovanému cíli;
- skupinová práce/práce se skupinou – plánovaná a cílená aktivita, která se zaměřuje na rozvoj psychosociálních dovedností klientů skupiny. Tato aktivita je časově (prostorově) ohraničená;
- práce s blízkými osobami – lze realizovat pouze se souhlasem klienta. Jedná se o poskytování informačního servisu nebo poradenství blízkým osobám klienta.

Volnočasové aktivity jsou jednou z dalších činností NZDM. Tyto aktivity naplňují klientovo volný čas a jsou prostředkem k sociální práci. Jde o následující aktivity: ³⁶

- základní jednoduché aktivity – jež si klient realizuje sám a z vlastní vůle,
- složitější volnočasové aktivity – klient si je opět vykonává sám a z vlastní vůle, avšak pracovník mu zapůjčí vybavení, aby uživatel mohl smysluplně své aktivity využívat,
- akce, které iniciovali sami uživatelé – zde dochází ke kooperaci pracovníků s klienty,

³⁶ *Publikace Pojmoslovi: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež* [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-18]. Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

- akce, které slouží ke zpestření rutiny (každodennosti) klubu nebo k propagaci zařízení – aktivity si připravují sami pracovníci klubu (například koncerty, sportovní turnaje), participace klientů,
- dílny – vede lektor, jedná se o pravidelné či nepravidelné akce.

Poslední činností NZDM jsou preventivní, výchovné a pedagogické programy. Pedagogické a výchovné programy jsou vytvořeny výlučně pro potřeby specifické cílové skupiny v dané lokalitě. Preventivními programy jsou míněny programy specifické prevence. Může se jednat o programy jednorázové či příležitostné (například informační stánek na koncertě) nebo o dlouhodobé programy, které mají vytvořenou samostatnou strukturu v rámci provozu NZDM. Do těchto činností patří také doučování školní či mimoškolní látky, které může být uvedeno formou individuálního doučování jako konkrétní zakázka klienta v jeho plánu.³⁷

2.3 NZDM A KLUBY

Prizpůsobování prostředí potřebám volného času populace můžeme sledovat již od 19. století. Zpočátku se jednalo především o zámecké zahrady a parky, které esteticky zkrášlovaly různé sochy, umělá jezírka, jeskyně, pavilony. Přírozenému prostředí se poté začalo otvírat i město, které zpřístupnilo své hradby s městskými parky. Obyvatelstvo v tomto prostředí odpočívalo, bavilo se, začalo se věnovat sportu. Lidé si zde osvojili prostor svých volnočasových aktivit.³⁸

Volnočasové aktivity se uskutečňují v původním nebo přizpůsobeném městském či přírodním prostředí a zároveň v národním i mezinárodním měřítku ponoukají ke vzniku nových činností i typů zařízení, které by svým pojetím i praxí měly reagovat na potřeby společnosti i mladé generace. Měly za úkol rozvíjet různé stránky osobnosti navštěvujících jedinců a preventivně působit proti různým nebezpečím a důsledkům negativních závislosti, xenofobie i sociálního vylučování. Převážně v druhé polovině

³⁷ Srov. HERCOG, A., RACEK, J. Fenomén NZDM, tedy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 327.

³⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 79.

20. století docházelo k početnému i kvalitativnímu rozvoji prostor a zařízení, kde děti a mládež trávili svůj volný čas. Nabývala na významu převážně síť a činnost domů dětí a mládeže (střediska volného času). Podle vyhlášky MŠMT ČR z 31. 7. 1992 rozvíjela střediska tyto druhy činností:

- spontánní jako nabídku rekreačního nebo zájmového zaměření bez organizujícího působení dospělého
- zájmová činnost příležitostná v podobě jednorázových či opakujících se akcí
- zájmová činnost pravidelná v trvale fungujících zájmových útvarech
- prázdninová činnost příležitostná i pravidelná
- individuální práce s talentovanými dětmi a mladými lidmi
- organizace soutěží
- další činnosti (například poradenská a metodická práce)

V tomto období je docenována spontánní činnost dětí a mládeže. Zařízení vytvářejí podmínky podle aktuálního zájmu jednotlivců a skupin i pro neorganizované využití volného času, které je vymezené pouze provozní dobou a nepřímo organizačně ovlivňováno pedagogicky. Následně vznikají jako živý podnět zájmové kluby, které vystihuje rozvoj zájmů a kontaktů obdobně orientovaných účastníků a současně volnější vztahy, jež nejsou svázány rytmem soustavné činnosti realizované několikrát týdně. Kluby vznikají převážně podle cílových skupin odlišujících se věkem či zájmem. Všímavost a péče se však více věnuje neorganizovaným dětem a mládeži, nezaměstnaným či jinak znevýhodněným mladým lidem. Vycházejí jim vstříc kluby otevřených dveří, nízkoprahová nebo multikulturní zařízení, aby umožnili vyzkoušet si různé druhy činnosti a aby zájem dosud nezapojených dětí byl rozvíjen k soustavnější činnosti v některém oboru.³⁹

³⁹ Srov. tamtéž, s. 79-91.

2.3.1 SKLADBA JEDNOTLIVCŮ V KLUBU

Praxe a vývoj NZDM v České republice přinesl mnoho otázek, které směřovaly k rozdílnému chování klientů navštěvujících jednotlivá zařízení. Hledaly se různé odpovědi. Schéma typických konstelací se ukázalo být jedním z možných zdrojů pro odpověď. Domníváme se, že toto schéma, ač bylo vytvořeno pro potřeby NZDM, je užitečné také pro práci v otevřených klubech v rámci domů dětí a mládeže. Aleš Herzog⁴⁰ uvádí „Mapu klubových konstelací“, vzhledem k situaci a očekávání návštěvníků klubu na straně jedné a možné nabídky ze strany sociálních pracovníků na straně druhé. Herzog uvádí pět různých variant klubových konstelací:

- CHAOS a SPOLEČENSTVÍ (pokud se zaměřujeme na celek),
- ZBLOUDILÝ TURISTA, DIVÁK a AKTÉR (pokud se zaměřujeme na jednotlivce).

Jelikož původní Herzogův text zasazuje nízkoprahovost jednoznačně do kontextu sociálních služeb, neužíváme ani my na tomto místě pojem pedagog volného času, ale zachováváme obecnější označení „pracovník“, Herzogem užívaný pojem „klient“ nahrazujeme pojmy „návštěvník“ či „účastník“.

Mapa klubových konstelací popisuje intenzitu vztahů, které mohou být s pozitivním či s negativním naladěním. Konstelace Chaos, Zbloudilý turista a částečně i Divák jsou ryze negativní či aspoň částečně. Pracovník nízkoprahového klubu by měl svou práci s jednotlivci či skupinou směřovat k pozitivním konstelacím, kterými jsou Společenství, Aktér a částečně Divák.

Konstelace **Chaos** je charakteristická pro nově vznikající kluby. Ale také ji vystihuje větší skupina cílové populace (dav), která si s sebou z vnějšího prostředí přináší svoje normy a nerespektuje normy klubu. Skupina není dosud seznámena s programem klubu a chová se konzumně. Jde zde spíše o vybití energie v anonymitě, kterou dav poskytuje. Pracovník je postaven do role „hlídače pořádku“ a je v neustálém kontaktu s dominujícími narušiteli pořádku. Narušitelé mají povětšinou konstelaci

40 Srov. HERZOG, A. Klubové konstelace. In KLÍMA, P. et al. *Kontaktní páce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2007, s. 279-286.

Zbloudilého turistu nebo Diváka. Klub se tak stává anonymním průtokem návštěvníků, které lze jen obtížně nazývat klienty. Je zde nutnost aplikace některých nízkoprahových principů, včetně nabídky volnočasových aktivit, které mají návštěvníky přilákat.

Pracovníci v této fázi usilují o to, aby odbourali jedinců. Velikou výhodou je zde znalost prostředí a dodržování procedury prvního kontaktu, který může vzniknout při první nebo i další návštěvě. Pracovník musí vyhledávat vhodné situace komunikace, aby nedocházelo k možné konfrontaci se skupinou. Zároveň by měl dbát o bezpečný prostor v němž nedochází k porušování pravidel klubu. Pravidla by měla být zveřejněná a propagovaná, jasná a srozumitelná pro všechny návštěvníky, důsledně vynutitelná s přiměřeným konstruktivním přístupem a v neposlední řadě by pracovníci klubu měli postupovat jednotně. Pracovník by měl mít přehled i o dění v blízké lokalitě klubu a o dalších subkulturálních skupinách mladistvých, kteří se v ní nacházejí. Má zde roli pozorovatele, který adekvátně upravuje podmínky tak, aby odpovídaly zvolené skupině a mohl tak konkretizovat její cíle.

Konstelace **Společenství** je charakteristická koexistencí pracovníků a dospívajících, kteří se vzájemně ovlivňují prostřednictvím komunikace. Zde je již anonymita dospívajících odbourána a jsou zde identifikovány role ve skupině i její normy. Také zde můžeme rozeznávat jednotlivce, kteří se z různých důvodů neztotožnili či nezačlenili se skupinou. Prostor je bezpečný a existují zde zběhlá pravidla chování. Dochází zde převážně k rozvoji vrstevnických vztahů v rámci společného trávení volného času – obzvláště v případě, pokud nejčastější modus v rámci individuálních konstelací je Aktér.

Od kontaktních pracovníků se vyžaduje, aby vytvářeli příznivé podmínky pro rozvoj členů skupiny, musí adekvátním způsobem reagovat na jejich potřeby a přání. Zde je nutné, aby pracovníci uměli řádně naslouchat potřebám a přáním skupiny. Na této konstelační úrovni se začínají budovat vzájemné vztahy a důvěra. Pracovník pomáhá kultivovat schopnosti jednotlivých návštěvníků klubu, aby uměli vyjádřit své potřeby a naučili se využívat nabídky klubu. Pracovníci reagují na dění v klubu a dochází zde již k cílené situační intervenci, ale i dalších výkonů (informační servis, poradenství, ...).

Konstelace **Zbloudilý turista** nám charakterizuje první fázi, v níž se v klubu objevují noví návštěvníci. Kontaktní rámec klubu by měl být nastaven tak, aby

zbloudilý klient našel své místo ve skupině a navštěvoval ho i nadále. Důležitým prvkem je zde první dojem a důsledná procedura prvního kontaktu. Je nutné zjistit, zda nově příchozí má zájem o nízkoprahový klub a zda patří do cílové skupiny. Pracovník je v hodnotitelské pozici, na jejímž základě dává nabídky činností. V této konstelaci zbloudilý klient zkoumá prostor klubu i s jeho podněty.

Z konstelace **Divák** vyplývá, že dospívající má zájem o klub, ale jeho vztah k prostoru i k pracovníkovi není plně upevněn. Je zde ale jistota, že divák „nastoupil“ do již rozjetého klubu (nejspíše z nějakého atraktivního podnětu), je mezi ostatními účastníky, zvyká si na jejich přítomnost i na přítomnost pracovníků. Zde je důležité, aby pracovníci zbavili klienta anonymity a začali s ním budovat vztah, vzájemnou důvěru. Vytváří se zde podmínky pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb. Klub divákovi nabízí bezpečné přátelské prostředí, kde se může svobodně projevit, zapojit se do vrstevnických vztahů v rámci společného trávení volného času. Klub má o klienta zájem a pracovníci mu věnují pozornost, která je ale ještě spíše na úrovni společenské konverzace. Konstelace Divák by se dala nazývat mostem, přes který se dá dostat z fáze Zbloudilého turisty do fáze Aktér. Jde zde především o budování vztahu, cílené situační intervenci, poradenství a informační servis, vyjádření porozumění.

V konstelaci **Aktér** se již dospívající určitým způsobem identifikuje se zařízením. Zná jeho prostory, umí využívat nabízených služeb, poradenství, informačního servisu – stává se již náročnějším klientem klubu. Pracovníci již s Aktérem navázali kontakt a mají mezi sebou vytvořen hlubší vztah, který již není na úrovni „společenské konverzace“, ale dotýká se již individuálních a soukromých témat. Klient přijímá interakci pracovníků, jejich blízkost, spolubytí. Zároveň přijímá pomoc, kterou umí využít a rozumí jí. Mezi klientem a pracovníkem vzniká obousměrný proces (klient dává zpětnou vazbu, sám přichází s tématy a reaguje na podněty).

3. OTEVŘENÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ

Vzhledem k tomu, že pojem „nizkoprahový“ je už v České republice „zařazen“ do oblasti sociálních služeb, nahrazujeme ve školách a školských zařízeních pojme „nizkoprahový“ pojmem „otevřený“. Tento pojem má značnou tradici v Německu, jak už bylo zmíněno v kap. 1.2. V německé jazykové oblasti je s pedagogikou volného času úzce spojena tzv. „otevřená práce s mládeží“ (Offene Jugendarbeit). Jedná se o myšlenku „otevřených dveří“ - center mládeže, která vyplynula z reakce na ideologickou práci s mládeží především v zemích ovládaných fašistickou a komunistickou diktaturou. Tato otevřená práce s mládeží vychází vstříc jejich potřebám a touhám na základě různých nabídek, které jsou uskutečňovány dle jejich zájmů. Nabídky jsou přístupné všem a to bez výjimek. Zároveň jde o navázání kontaktů a vztahů s mladými lidmi. Otevřenost se vyvíjí v konkrétních podmínkách, kde jsou zminimalizovány apriorní nároky na účastníky z hlediska obsahu i aktivit. Tyto aktivity sdružují účastníky a vytvářejí skupiny, které drží pohromadě osobní vztahy a atraktivita činnosti.⁴¹

Otevřená práce s mládeží se uskutečňuje ve čtyřech dimenzích:⁴²

- otevřenost obsahu – na náplň činnosti nejsou kladeny žádné apriorní náboženské, politické či světonázorové nároky,
- otevřenost organizační formy – není zde kladena podmínka členství v nějaké organizace, aktivity jsou otevřené všem,
- otevřenost k zájmům mládeže – činnost se orientuje zejména na potřeby mladých lidí, činnost není podřízena na dosažení cílů dospělých,
- otevřenost vůči veřejnosti – znamená průhlednost a možnost veřejné kontroly.

Otevřenou práci s mládeží definuje Kaplánek⁴³ jako: „formu pomoci mladým lidem prostřednictvím nabídek, které jsou voleny a uskutečňovány na základě zájmů mladých lidí a jsou všem přístupné.“ Aby se mohla tato forma práce s mládeží dále rozvíjet je nutné, aby byla pro mladé lidi přitažlivá, aby zde měli volnost pro vznik a rozvoj aktivit,

41 Srov. KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: studijní text pro pracovníky s mládeží*, s. 56-58.

42 Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*, s. 81-82.

43 Srov. tamtéž, s. 82.

kteřé jsou pro ně zajímavé. Mladí lidé zde musí cítit porozumění, pochopení, pocit sounáležitosti.

3.1 OTEVŘENÉ KLUBY

Mladí lidé disponují velkým množstvím volného času. Často preferují především neorganizované činnosti, které jsou význačné svou neformálností a volností. Chtějí se realizovat podle svých zájmů. Slouží jim k tomu převážně jejich přirozené prostředí. Mladí lidé mají potřebu vyjádřit svou nespokojenost a potřebu. Chtějí překročit hranice všednosti a každodennosti. Svět kolem sebe vnímají jako šedivý, izolovaný a osamělý. Pevážně v městském prostředí můžeme odhalit řadu pohybových, ale také i uměleckých aktivit mladých lidí. Jiří Němec⁴⁴ uvádí výčet některých těchto činností: Streetart (nekomerční umění v městském prostoru), knitting street (pouliční pletení – oplétání nebo obháčkovávání městského mobiliáře), guerilla gardening (osázení městského prostoru okrasnými rostlinami, užitkovými keři a stromy), Parkour (překonávání městských překážek formou běhu a přeskoků), Slackline (zdolávání pásu, který je napnut mezi dvěma body), komínáři (výstup na továrenské komíny, chladicí věže apod.), urban climbing (horolezení v městském prostoru po budovách) aj. Tyto aktivity jsou pro mladé lidi atraktivní, mají pro ně specifickou hodnotu prostřednictvím specifického společenství lidí, s nimiž sdílejí společné ideje a hodnoty. Hlavně v městském prostředí existuje velké riziko pro vznik sociálně patologických jevů a to především prostřednictvím faktorů psychologických, biologických, sociálních, kulturních a dalších, které působí na mladého člověka.

Je tedy nutné vytvářet dětem a mladým lidem nabídku volnočasových aktivit, které zaujmou převážně část tzv. neorganizované mládeže a budou se vyznačovat svou volností a neformálností. Mělo by se jednat o aktivity, jež se přizpůsobí časovým možnostem dětí a mládeže a bude jim volně přístupná dle jejich aktuálního zájmu.

Vznik otevřených klubů otevřel nové dveře a možnosti trávení volného času právě

44 Srov. NĚMEC, J. Město, ulice, beton a komíny. In KAPLÁNEK, M. (ed.). *Čas výchovy – čas volnosti. Pedagogické úvahy o volném čase*, 2012, s. 150-156.

dětem a mládeži, kteří nechtějí být organizováni. „Otevřený klub je jednou z forem spontánní činnosti, která může oslovit velkou část dětí a mládeže, jež nechce být nikde organizována. Vybudováním otevřeného klubu nabízíme místo, prostor, přirozené „shromaždiště“, kde se děti a mládež mohou neformálně sejít, popovídat si, posedět, kde mohou případně realizovat své zájmy a schopnosti, naučit se aktivně trávit volný čas. Je to místo, které je volně přístupné a otevřené, pokud možno co nejdále, místo, jehož atmosféra odpovídá životnímu stylu mladých. Klub by se měl stát pro mladé bodem jistoty a bezpečí, místem kde mohou najít zázemí i sebedůvěru.“⁴⁵ Je to místo, které může oslovit velkou část mladé populace, která tráví svůj volný čas převážně na ulici a která je tak pod hrozbou negativních společenských jevů. Také může oslovit ty, kteří tráví svůj volný čas pasivně, tj. nejčastěji sledováním televize, hraním her na počítači či surfováním po internetu, a naučit je tak aktivně trávit svůj volný čas.

Otevřený klub je tedy místem, kde se setkávají jednotlivci, ale také je místem, kde se setkání různých zájmových skupin. Je to místo, kde může každý strávit svůj volný čas mimo domov, ulici, školu a to ve společnosti vrstevníků. Svým návštěvníkům nabízí otevřenou volnočasovou nabídku. Naplňuje i funkci kontaktního a poradenského místa. Návštěvníci zde mohou najít různé informace, ale také rady a pomoc v obtížných životních situacích, který vyplývají z jejich běžného života (rodina, škola, trh práce aj.). Jejich výhodou je, že mohou pomoci více mladým lidem než při formálních a pravidelných činnostech.

Jsou realizovány především v oblasti, kde se shromažďuje větší množství mládeže. Jsou součástí Středisek volného času (SVČ) nebo mohou být vybudovány i samostatně. Vyznačují se nízkoprahovým přístupem, který je bez jakéhokoliv technického omezení (bez přezouvání, bez zvonku). Klub, který je zřízen při SVČ, by neměl narušovat jeho chod i návštěvníky pravidelných činností. Jeho prostorové vybavení je závislé na jeho umístění. Pokud má klub více místností, má možnost oslovit více potenciálních návštěvníků zejména větší a atraktivnější nabídkou aktivit. Návštěvníci klubu si zde vytváří svůj neformální svět podle jejich představ, pokud je klub nechá zapojit se do jeho chodu a ponechá jim prostor pro jejich iniciativu (například v modelování vzhledu

45 BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007. [cit. 2017-10-15]. Dostupné na WWW:<<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

otevřeného klubu).⁴⁶

3.1.1 TYPY OTEVŘENÝCH KLUBŮ

Otevřené kluby vznikají především při Střediscích volného času (SVČ), které disponují prostory a materiálně technickým vybavením klubu. Je zde zajištěn také nepřímý pedagogický dozor. V roce 2007 uspořádali ČAS a Centrum pro kvalitu a standardy v sociálních službách (CEKAS) konferenci s názvem „Nízkoprahové programy 2007“, která se věnovala zkvalitnění činnosti nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Pracovní skupina, která se věnovala tématu „Otevřené kluby při DDM a nízkoprahový přístup“, zde reprezentovala dva základní typy otevřených klubů při SVČ. Prvním typem je herna, která je specifická zábavnou formou trávení volného času. Druhý typ je sociálně-pedagogický, kde je patrný společný rys s NZDM ve volnočasových aktivitách jenž jsou zde prostředkem pro sociálně pedagogickou práci (viz. tab. č. 1).⁴⁷

Dva typy otevřených klubů při SVČ:	Volnočasová herna	Klub se sociálně-pedagogickým přístupem
Zaměření klubu:	plní nespecifickou primární prevenci	plní specifickou primární prevenci.
Cílová skupina:	prolíná se s návštěvníky zájmových aktivit	vlastní návštěvníci – klub je většinou prostorově oddělen.
Vstup do klubu:	společný vchod se SVČ	samostatný „bezprahový“ vchod.

46 BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007. [cit. 2017-10-15]. Dostupné na WWW:<<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

47 KLECANDA, A. *Jaká je praxe otevřených klubů?: aneb o nedozírné rozmanitosti, kterou lze jen obtížně vymezit*. Nepublikovaný příspěvek z mezinárodní konference Nízkoprahové programy 2007. Pořadatel: ČAS, Praha. Příspěvek zazněl 28.5.2007 v rámci bloku: Otevřené kluby při DDM a nízkoprahový přístup.

Registrace:	je vyžadována	není vyžadována.
Příklady vzdělání personálu:	pedagogické minimum fakulty pedagogiky či tělesné výchovy a sportu aj.	sociální pedagogika, sociální práce, psychologie, speciální pedagogika aj.
Pedagogický přístup:	dohlížitel a motivátor volnočasových aktivit dětí a mládeže	sociální, preventivní, poradenská a pedagogická práce s dětmi a mládeží.
Volnočasové aktivity:	jsou prostředkem k zábavě – jednoznačně převažují	jsou prostředkem k sociálně pedagogické práci.
Supervize:	bez supervize – riziko vyhoření	další vzdělávání, individuální a skupinová supervize.

Tabulka č. 1. Dva základní typy otevřených klubů při SVC v ČR.

Koncepční materiál Institutu dětí a mládeže⁴⁸ (vydaný také v roce 2007) rozlišuje jiné typy otevřených klubů. Důležitá je prvotní analýza klubu, která vyhodnocuje faktory, které jsou pro budoucí provoz určující (dispoziční prostory klubu, personální možnosti, materiálně technické možnosti a převážně jaký typ návštěvníků je klubem očekáván). Následně jsou vzata i další hlediska a kritéria, na jejichž základě se zvolí optimální varianta typu klubu. Institut dětí a mládeže rozlišuje tři typy klubu: typ herny (je určen převážně zábavě a hraní různých her) a typ klubu/čajovny (je určen pro pasivní a aktivní trávení volného času, poslech hudby, relaxaci, klientům je dán prostor pro uspořádání vlastních klubových pořadů) a typ smíšený (je sjednocením činností předchozích dvou typů).

⁴⁸ BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007. [cit. 2017-10-17]. Dostupné na WWW: <<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

3.1.2 EXKURS DO HISTORIE

Otevřený klub je charakteristický spontánními činnostmi. Tyto činnosti jsou jednou z forem zájmových činností, jejichž cílem je naplnit volný čas dětí a mládeže. Volný čas již vnímali lidé ve starověku a středověku. Zejména v antice byl chápán dvěma protikladnými pojmy: *negotium* (čas fyzické práce) a *otium* (čas určený k reflexi, prožívání a kontemplaci). V novověku, zejména v 16. - 20. století, ovlivnili chápání volného času tři hlavní faktory: vznik pravidelné pracovní doby, nárůst pracovní doby v období industrializace a osvícenská idea svobody. Dnes se volný čas kvantitativně rozšířil. Lidé ho naplňují konzumem, komunikací, socializací, zábavou, ale také novým druhem práce (například práce na zahrádce). Tento čas je pro jedince individuálně disponibilní, v němž se může chovat podle libosti.⁴⁹

Volný čas v českém výrazu je převzat z německého označení „Freizeit“. A v angličtině se pro tento výraz používá označení „leisure“. Toto pojmenování má několik výrazů. První pojetí chápe čas, který není vymezen povinnými činnostmi. Jde o čas, který máme k dispozici po odečtení času věnovanému určitým způsobem definovaným činnostem (práce, spánek, sebeobsluha). V tomto čase se může jedinec svobodně realizovat. Je zde prostor pro střetávání kultur a subkultur, ale také se zde otevírá možnost pro vznik potencionálních sociálních problémů. Druhé pojetí vymezuje „leisure“ jako fyzickou či duševní aktivitu - z pohledu české terminologie, tj. činnost ve volném čase, náplň ve volném čase. Důraz je kladen na prožívání a jednání ve volném čase, která mají význam pro lidskou identitu. Třetí pojetí tohoto označení nám přináší efektivitu z prožívání aktivity. Jedná se především o hledání empiricky zkoumatelných volnočasových aktivit, které přinášejí jedinci nějaký efekt (rekreace, vliv terapeutických přístupů apod.). Také můžeme chápat pojetí „leisure“ jako kritickou reflexi společnosti, která je orientovaná na výkon a na druhé straně na orientaci hédonisticky volný čas.⁵⁰

S růstem množství volného času si lidé uvědomili, že děti a mládež budou

49 Srov. KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase: studijní texty pro pedagogy volného času*, 2011, s. 8-18.

50 Srov. BAUMAN, P. *Leisuer: pojetí volného času v anglicky mluvících zemích*. In KAPLÁNEK, M. (ed.). *Čas výchovy – čas volnosti: pedagogické úvahy o volném čase*, 2012, s. 29-32.

nepřizpůsobivý a budou porušovat sociální, morální či právní normy společnosti, pokud se o ně po vyučování nikdo nepostará. Bylo proto nezbytné umožnit zrod aktivit a zařízení volného času, které byly pro mladého člověka součástí jeho osvobození od dosavadních sociálních vazeb a výchovné podřízenosti.⁵¹

Pojetí volného času a odborná terminologie prošly značným vývojem, v němž se objevilo několik přístupů. Pro určité jevy se někdy používaly odlišné výrazy, z nichž vykristalizovala označení, která se nakonec ustálila také v dokumentech mezinárodních institucích uplatňujících se zejména v anglické či francouzské podobě. Jedná se o pojmy, které zdůrazňují zřetel ke komplexně chápanému výchovnému působení:⁵²

1. Výchova formální (angl. formal education, franc. éducation formelle): jde o aktivity, které jsou uskutečňovány ve školách či odborných vzdělávacích zařízeních. Zakončení určitého formálního stupně vzdělávání je potvrzované dokladem o absolvování.
2. Výchova informální (angl. informal education, franc. éducation informelle, někdy éducation diffusée = výchova rozptýlená, získávání vědomostí a rozvoj osobnosti bez institucionálního začlenění): jedinec se zde učí prostřednictvím každodenního kontaktu se svým sociálním prostředím. Tato výchova může probíhat cíleně, ale povětšinou je toto působení nezáměrné, neorganizované, nekoordinované a nesystematické.
3. Výchova neformální (angl. non-formal education, franc. éducation nonformelle): jde o aktivity, které jsou cílené a strukturované, mimo formální výchovný systém. Tato výchova vychází a realizuje na základě dobrovolnosti dítěte a mladého člověka a má nejbližší k výchově ve volném čase.

Výchova formální a neformální jsou v souladu se svými cíli: rozvoj osobnosti, sociální integrace a výchova k aktivnímu občanství. Rozvíjejí intelektuální kompetence, ale také i praktické a sociální kompetence.

Informální výchova se vyznačuje svojí spontánností a oproti neformální výchově nejsou volnočasové aktivity svázány s pevnou organizovaností a pravidelnou účastí. Je to práce s otevřenou mládeží, která patří zejména do prostředí v němž člověk žije.

51 Srov. PÁVKOVÁ, J. et. al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 20.

52 Srov. HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*, 2004, s. 15-19.

Povaha jejích východisek je spíše ve výchově a vzdělání, avšak její forma je blíže terénní sociální práci, která umožňuje vyhledávat potenciální uživatele sociálních služeb v přirozeném prostředí a navázat s nimi kontakt. Informální edukace se se sociální prací neshoduje. Sociální práce je zaměřená na konkrétní pomoc v dané situaci a rozdíl je patrný i ve způsobu práce, kdy informální pedagog má problém označit někoho za svého „klienta“ na rozdíl od sociální pracovníků, kteří mohou pracovat s tzv. právy klienta.⁵³

V západní Evropě se s oblastí informální edukace spojuje pojem „pedagogika volného času“. Pedagogické ovlivňování volného času směřovalo k rozvoji metod, které mají umožňovat smysluplné naplňování volného času. V 70. letech 20. století v Německu se mluvilo o sedmi metodách:

1. volnočasové poradenství
2. animace volnočasových aktivit
3. vývoj volnočasových profesí
4. plánování volného času
5. administrace volného času
6. výzkum volného času
7. nauka o volném času

Opaschowski se ovšem domnívá, že jde povětšinou o obecné metody vědeckého zkoumání a uvádí jen tři základní metody pedagogiky volného času: Informativní porada (slouží k orientaci, analýze a reflexi), Komunikativní animace (je metoda aktivační a povzbuzující), Participativní plánování (usměrňuje vývoj metod a procesů mezi individuem, veřejným děním a společností).⁵⁴

Žumárová⁵⁵ uvádí také tři metody, které prostřednictvím pedagogického ovlivňování mají napomáhat smysluplnému využití volného času. Jedná se především o animaci, kde animátor (vychovatel) aktivizuje děti, mládež a dospělé, předkládá jim ve volném čase návrhy, nabídky a činnosti. Další metodu označuje pojmem streetworker. Jedná se o oblast sociální pedagogiky a sociální práce. Pracovník

53 Srov. MACKŮ, R. Informální edukace vs. animace/Informální edukace vs. sociální práce. In KAPLÁNEK, M. (ed.). *Čas výchovy – čas volnosti: pedagogické úvahy o volném čase*, 2012, s. 128-130.

54 Srov. KAPLÁNEK, M., *Základy pedagogiky volného času*. Skriptum, 7/2009, s. 10-11.

55 Srov. ŽUMÁROVÁ, M. Vývoj, současný stav a výhledy pedagogiky volného času. In *Pedaogika volného času – teória a prax*. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, 2008, s. 65.

(streetworker) umožňuje možnost trávení volného času v přirozeném prostředí jedince, kde je i vyhledává (hřiště, parky aj.). Zážiteková pedagogika je poslední metodou. Pedagogika využívá prožitky, zážitky jedince, který se účastní na krátkodobém, intenzivním a pedagogicky zážitkem pobytu v přírodě.

3.2 PEDAGOGICKÉ PŘÍSTUPY A METODY V OTEVŘENÝCH KLUBECH

Vzhledem k principu otevřenosti nelze v otevřených klubech použít ani didaktických metod, které známe ze školního vyučování, ani výchovných metod používaných v pobytových zařízeních, jako jsou např. Domovy mládeže. Proto je nutné poohlédnout se po tzv. nedirektivních metodách, které se často souhrnně označují pojmem „animace“.

V této kapitole přiblížím jednak specifickou formu nedirektivní pedagogiky, která se rozvinula ve Velké Británii (informal education), a poté představím „košatý strom“ animace, která má původ v románských zemích.

Organizaci, která vnesla do českého prostředí „otevřenou práci“ s dětmi a mládeží jako výchozí činnost – Salesiánům dona Boska – bude věnována zvláštní podkapitola (3.3)

3.2.1 INFORMAL EDUCATION

Název „Informal education“ je znám především z Velké Británie. Po skončení třicetileté války (1648) se začal měnit životní způsob obyvatel. Lidé budovali tzv. víkendové domy, kde trávili svůj volný čas a tím se jejich život začal oddělovat od jejich domova a práce. Ve městech vznikaly kluby, kavárny a různé spolky. Zejména v 19. století probíhalo oddělování bydliště, pracoviště od místa trávení volného času. Ukázala se také nutnost nabídnout dívkám a chlapcům nabídnout zařízení, kde by se necítili ohroženi, mohli tak rozvíjet své specifické zájmy a navázat vztahy s vrstevníky. Jednalo se především o velký prostor, který skýtal i možnost připravit si nealkoholické

nápoje. Kluby měly dostat mladé lidi z ulic a ochraňovat je tak před sociálně-patologickými jevy. Výchovné působení „Informal education“ je známo především z 20. století. Je provozované především v klubech či centrech, které poskytují mladým lidem poradenství, informace, ale také vedení v různých specifických oblastech vzdělávání. Jedná se o učení, které vyplývá z konverzací a různých aktivit. Součástí edukační činnosti může být také pořádání výletů.⁵⁶

„Informal education“ je zaměřeno vždy na konkrétní cílovou skupinu. Jeho cílem je spíše vychovávat a vzdělávat a to převážně formou nezáměrného učení, které ústí prostřednictvím záměrného vytváření situací k sebevzdělávání mladého člověka. Jde především o konverzaci s účastníky. Nejčastěji na téma demokracie, závazky k ostatním atd. Pracovníkům jde převážně o povzbuzení účastníků k přemýšlení. Formou rozhovoru prohlubují konverzaci, která pomáhá v reflexi zkušeností.⁵⁷

Informální pedagogové mají vytvářet a podporovat situace, které směřují k vnímání aktuálních dilemat. Mají s vychovávanými sdílet životní situace, naslouchat a přijímat jejich názorům, zároveň musí být otevření k dalšímu vývoji komunikace. V dialogu je nezbytné předávat své znalosti, schopnosti a ctnosti, které jsou stěžejní ve výchově k demokracii a jsou předpokladem politické participace. Záměrným vytvářením událostí si vychovávaný nejvíce naučí. Důležitou součástí pedagoga je i autoevaluace, sebereflexe a hodnotová orientace, která vymezuje jasné pořadí hodnot.⁵⁸

3.2.2 ANIMAČNÍ PŘÍSTUPY

V českém prostředí v rámci otevřené práce s mládeží se blíží britský koncept „Informal education“ spíše k tzv. animaci jako k principu výchovnému. K tomuto nedirektivnímu přístupu k výchově přistupují převážně vychovatelé pracující v otevřených klubech, sociální pracovníci nízkoprahových zařízení i pracovníci, kteří

56 Srov. MACKŮ, R. Vymezení pojmu Informal Education. In KAPLÁNEK, M. (ed.). *Čas výchovy – čas volnosti: pedagogické úvahy o volném čase*, 2012, s. 126.

57 MACKŮ, R. Informal education – animace ve výchově nebo sociální práce? In *e-PEDAGOGIUM*, 1/2011 [cit. 2017-10-5]. ISSN 1213-7499. Dostupné na WWW: <http://www.old.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf>.

58 Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace: Studijní text pro přípravu animátorů mládeže*, 2013, s. 35-36.

působí v oblasti sociální a komunitní práce.

Do češtiny se dostalo toto slovo z francouzštiny (animation) a z italštiny (animazione). V obou zemích je také odlišný animační přístup. I když obecně má animace původ v latinském výrazu anima (duše) a je chápána jako oživení, probuzení nadšení či naplnění životem nebo duchem.

Ve Francii byla schopnost animovat považována za určitý dar. Animace se zde začala šířit ve 20. století v rámci osvěty převážně prostřednictvím kulturních domů (Maisons de la culture). Od roku 1948 začaly vznikat také Domy mládeže a kultury (Maisons de Jeunes et de la Culture), kde začali působit první animátoři (zatím však bez výchovných metod). Francouzská animace prošla čtyřmi základními etapami: nejprve byla chápána spíše ideologicky (vycházela s myšlenky Velké francouzské revoluce, sociologické analýzy společnosti a z marxismu jako ideového základu komunismu), následně se z animace stal systém (který plnil funkci adaptační, integrační a sociálně regulační), třetí etapa byla označována jako profesionalizace (zde se práce animátorů stala profesí), v poslední etapě je charakteristický vliv ekonomického myšlení.⁵⁹

Italská animace je již od jejího rozvoje propojena se školstvím a výchovou, která se ze školských projektů pomalu přesouvala do sociální oblasti. Animace se v Itálii šířila třemi směry: divadelní animace, sociálně-kulturní animace a kulturní animace. Představitelem kulturní animace je psycholog Mario Pollo, který vycházel z jasné životní perspektivy člověka, který má vědět odkud vychází a kam směřuje. Kulturní animace je pro něj způsob života a postoj vedený láskou k životu. Rozvíjí se, jen pokud vychovatel je zralá, vyrovnaná osobnost, která umí hledat odpovědi i na hraniční otázky života, umí si vytvořit výchovný vztah se skupinou a zároveň ji výchovně rozvíjet, aby se stala pozitivně formujícím prostředím a to s ohledem na cílovou skupinu. Kulturní animace se v Itálii rozšířila zejména v církevním prostředí.⁶⁰

V 70. letech 20. století se prostřednictvím Horsta W. Opaschowského dostala animace také do německé jazykové oblasti. Sociálně-kulturní animaci chtěl začlenit do

59 DUDOVÁ, A., KAPLÁNEK, M., MACKŮ, R. Mnohotvarý fenomén animace: pokud o rozdělení animace na základě východisek a cílového zaměření jednotlivých typů animace. In *Pedagogická orientace*, [online]. 2011, roč. 21, č. 3. s. 287-290 [cit. 2017-10-6]. ISSN 1805-9511. Dostupné na WWW: <<https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1242/943>>.

60 Srov. tamtéž, s. 290-292.

pedagogiky volného času, protože viděl v animaci výchovný aspekt, který se nabízí v otevřené práci s mládeží (offene Jugendarbeit). Rozvinul devět principů, které spojuje s otevřenou prací mládeží: dostupnost, otevřenost, přitažlivost, samostatné rozvržení času, dobrovolnost, nenucenost, možnost výběru, možnost svobodného rozhodnutí, možnost být iniciativní. Mezi základní metody pedagogiky volného času zařadil tzv. komunikativní animaci a vytvořil nový pojem freizeitkulturelle Animation (animace volnočasové kultury). Pro Opaschowského je animace nedirektivní motivací, podněcováním a podporou, jež umožňují aktivitu, uvolňují kreativitu, podporuje vytvoření skupiny a usnadňuje účast na kulturním životě. Avšak se ukázalo, že spojení animací (vznikající se samostatného společenského života) s pedagogikou volného času nebylo šťastné.⁶¹

U nás se nejčastěji hovoří o animaci v souvislosti s pedagogikou volného času, která vychází z Opaschowského pojetí animace. Z Opaschowského koncepcí animačního přístupu čerpá nesčetně autorů. Mojmír Vážanský⁶² vysvětluje pojem animace jako: „...cesta nebo postup umožňuje aktivizujícími způsoby přístup k obsahům pedagogiky volného času. Animace se definuje jako metody, která pozitivně ovlivňuje duchovní a tělesný vývoj osobnosti ve sladěném poměru jejich schopnosti (talentu) a potřeb. Animace patří k mezinárodním termínům. Vede k poradenství a plánování představuje klíčový prostředek pedagogiky volného času,... Animace se tedy vedle „informativního poradenství“ a „participativního plánování“ chápe jako oblast metod pedagogiky volného času.“ Komunikativní animaci popisuje jako metodu povzbuzení, stimulace a podpory, jež se opírá o konzultaci, která poukazuje na informace o lokálních nabídkách volného času, ale taky dává odpovědi na kulturní otázky z pedagogické, ekologické a volnočasové oblasti. Jejím posláním je snaha o zlepšení kontaktní způsobilosti, ulehčení komunikace a podpora sociálního vnímání. Animace má podpořit kreativitu (umění se vyjádřit), komunikaci (umění rozumět ostatním) a participaci (umění solidarizovat s ostatními).

Jiřina Pávková⁶³ uvádí animaci jako určitou formu výchovné práce, která je založena na vzájemných vztazích, jež je v Evropě stále více prosazována.

61 Srov. KAPLÁNEK, M., *Animace: studijní text pro přípravu animátorů*. 2013. s. 30-32.

62 Srov. VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vydání, 2001. s. 101.

63 Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času* 2002, s. 77.

Prostřednictvím výchovné animace je možnost vytvořit mladým lidem mimořádnou a zajímavou a čínorodou nabídku činností, která je zaujme, a mladí lidé ztratí zájem chovat se protispolečensky. Začne se formovat stabilní skupina, která bude otevřená k sebepoznání a k poznání druhých a bude nést odpovědnost za své rozhodování.

Kolem roku 2000 se o rozšíření pojmu animace se zasloužil Břetislav Hofbauer. Viděl v ní možnost přístupu k participativnímu plánování. Participace se stala nepostradatelným prvkem společnosti. Do animace vstupuje nesčetné množství možných proměnných a obsahů, které umožňují vzájemné interakce v různých variantách. Ovlivňuje člověka a jeho životní etapy ve volnočasových aktivitách, prostupuje širokým spektrem jeho sociálního života, v demokratickém duchu pomáhá uskutečňovat volnočasové aktivity, jejichž zásady jsou aplikovatelné na jiné. Animační a jiné aktivity umožňují účastníkům podílet se na regionální i celospolečenské úrovni. V animaci a participaci vidí dva vzájemně spjaté přístupy, které spočívají v probuzení zájmu mladých lidí a umožňují aktivní účast podílet se na životě v sociálním prostředí. Lidé si osvojí postoje, které uschopní v celém svém životě.⁶⁴

Animace, která je více zaměřená na určitou cílovou skupinu v určité sociální oblasti, se již blíží k formě tzv. komunitní práce. Žumárová popisuje animaci jako výchovnou metodu, která se uplatňuje v nízkoprahových klubech. Pávková přisuzuje animaci také rozměr práce komunitního charakteru. Michal Kaplánek⁶⁵ rozlišuje animaci jako výchovnou metodu a sociální práci. Výchovná metoda obsahuje dvě položky: kulturní animaci (jejíž výchovný přístup je založený na vztazích) a volnočasovou animaci (specifická metoda pedagogiky volného času). Sociální animace (social animation) je svázána s komunitní prací, která je zaměřená na rozvoj seberealizace a sebeprezentace jedince ve skupině. Animace socio-kulturní ('animation socio-culturel) umožňuje participaci na politickém, kulturním i společenském životě.

Označení „animace“ používáme teprve krátce, ale jinak proces či postup zapojování jednice do chodu společnosti sahá do velké historické hloubky. Jedná se především

64 Srov. VYTERNOVÁ, L., *Životní dílo PhDr. Břetislava Hofbauera*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek, s. 42-43.

65 KAPLÁNEK, M. *Animace skupiny: Metoda nedirektivní výchovy*, [online]. 2010, přednáška [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW:<<https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2013/S285/Animace-novy.pdf>>.

o nedirektivní postupy, které působí na skupinu lidí s cílem oživit a posílit její potencial, dát možnost podílet se na společenském dění a pomoc zprostředkovat společenské aktivity. U nás rozlišujeme tedy především dva směry animace: sociálně-kulturní animaci a kulturní animaci. Sociálně-kulturní animace je charakteristická pro oblast sociální práce a pedagogiky. Má výchovný a osvětový aspekt. Spíše ji nazýváme „komunitní prací“. Kulturní animace vychovává člověka v jeho kulturním prostředí. Snaží se, aby toto kulturní prostředí přijal za své a zachovával tradice. Prostřednictvím výchovy učí člověka, aby věděl, odkud vychází a kam směřuje, jakými zásadami se má řídit a jaké názory jsou pro něho přijatelné.

3.3 SALESIÁNSKÁ PRÁCE S MLÁDEŽÍ

Zakladatel salesiánů byl sv Jan Bosco, který se věnoval převážně chudé mládeži. Měl hluboký vztah s Bohem, který se mu stal motivem žít pro mladé lidi a pomáhat jim. Tato myšlenka se líbila mnoha lidem a rozlévala se do celého světa. Tak vznikla řeholní společnost katolické církve, která se nazývá „Salesiáni Dona Boska“ (zkratka SBD). Životem a dílem Dona Boska se inspirovala řada dalších skupin katolických křesťanů, které nazýváme „Salesiánská rodina“. Tato rodina zahrnuje 29 takových skupin (například Salesiáni spolupracovníci, Dcery Panny Marie Pomocnice, Volontárie Dona Boska, Vontéři s Donem Boskem aj.). Salesiáni se zajímají o aktuální potřeby mladých lidí a tak ve více než 130 zemí otvírají misijní střediska, školy, internáty. Dětem a mladým lidem bez domova poskytují ubytování.⁶⁶

66 Salesiáni Dona Boska: Salesiánská spiritualita, Salesiánská výchova do kapsy [online]. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2006 – 2010 [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdb.cz/kdo-jsme/dokumentysdb/salesianska-spiritualita/>>.

3.3.1 VÝCHOVNÝ STYL DONA BOSCA

Don Bosco (Giovanni Melchiorre Bosco) narozen v Itálii roku 1815 v sobě nosil hlubokou víru a důvěru v Boha, na které postavil svou pedagogickou metodu, která se vyznačovala rodinnou atmosférou a především stálou přítomností vychovatele mezi chlapci. K tomuto účelu sloužila tzv. oratoř⁶⁷, kde se zpočátku setkávali pravidelně. Program byl provázen bohoslužbou, snídání, herními aktivitami a vzděláváním v základních disciplínách. S růstem počtu účastníků se oratoř rozrůstala a plnila i funkci farnosti, hřiště, školy a domova. Od roku 1861 tvořily oratoře komplex vzdělávacích institucí a staly se z nich místa, kde chlapci našli své domovské útočiště. Don Bosco založil další instituce, kde se snažil formulovat svoje výchovné záměry. Obklopil se stejně smýšlejícími lidmi a chlapci, kteří byli Bohem povoláni ke službě v církvi, a vytvořil Společnost svatého Františka Saleského, kterou dnes nazýváme Kongregace Salesiánů dona Boska, jejíž členové se začali nazývat salesiáni.⁶⁸ Také založil s Marií Dominikou Mazzarellovou ženskou kongregaci nazývanou Kongregace Dcer Panny Marie Pomocnice, která měla obdobný výchovný charakter a byla původně určena pouze pro výchovu a vzdělávání dívek.

Pro dona Boska je výchova jeho životním povoláním, které mu bylo svěřeno od Boha. Snaha vytvořit nějaký pedagogický systém, aby mohl pomoci chlapcům a ochránil je tak před negativními společenskými jevy, vedla k vytvoření tzv. preventivního systému, na kterém je postavena celá salesiánská výchova. V protikladu k němu postavil don Bosco represivní systém, který je postavený na právech a povinnostech. Preventivní systém obsahuje dvě dimenze prevence: bdělost (zamezuje zlému a pomáhá předcházet sociálně patologickým jevům) a motivaci (mladý člověk vnímá a ví, co se od něj požaduje). Don Bosco je přesvědčen, že v každém člověku je ukryto dobro. Základem výchovy je toto dobro rozvíjet. K tomu je potřeba rozum, víra a laskavost. Rozum či rozumnost vyjadřuje výchovu jako systematicky promyšlený proces. Vychází z rozumu vychovávatele a směřuje k rozumu vychovávaného. Je postaven na svobodné volbě mladého člověka, který přijal existenci základních pravidel,

⁶⁷ Jinými slovy: otevřené aktivity pro volný čas dětí a mládeže. Jejím hlavním cílem je naučit děti a mladé lidi prostřednictvím nabídky volnočasových aktivit smysluplně trávit svůj volný čas.

⁶⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*, 2012, s. 19-21.

kterým rozumí a přijímá je. Jde zde o propojení vychovatele a mladého člověka. Snahou vychovatele je, aby mladý člověk na základě rozumové úvahy pochopil a přijal to, k čemu ho chce vychovatel přivést. Moudrost je dar boží, který je vyvrcholením přijetí Božích tajemství.⁶⁹ Ve víře jde především o vztah k Bohu a otevření se Stvořiteli, bez kterého nemůže být výchova úspěšná. Don Bosko považoval otevřenost člověka vůči Stvořiteli za hlavní předpoklad výchovného působení, které má rozvíjet touhu pod hledání odpovědí na otázky po smyslu života. Laskavost je propojená s Boží láskou: vychovatelé se snažili v každém mladém člověku nalézt Boží tajemství, které je v něm skryto a současně realizovat jeho Boží záměr. Mladý člověk má cítit lásku vychovatele, která vytváří otevřenou a srdečnou atmosféru salesiánského prostředí. Být laskavý znamená i chtít dobro pro druhého člověka. Vzniká zde pak důvěra ze strany mladých lidí, která je základem úspěšné výchovy.⁷⁰

3.3.2 PŮSOBENÍ SALESIÁNŮ V ČESKÉ REPUBLICCE

Ve dvacátých letech dvacátého století odjelo několik skupin chlapců z Čech a Moravy do Itálie, aby se vzdělávali v odkazu a víře dona Boska. Dá se říci, že působení salesiánů u nás započalo v roce 1927. Byl založen první chlapecký ústav ve Fryštátu u Zlína, který měl charakter internátní školy a vedl ho jako první salesián pater Ignác Stuchlý⁷¹. Následně byly zakládány další salesiánské domy (například Ostrava, Praha-Kobylice, Pardubice, Brno-Žabovřesky aj.), kde se mladí připravovali na svoje budoucí povolání. V této době také se u nás také rozvíjela výstavba oratoří a domů, kde se chlapci měli stát budoucími salesiány.⁷²

69 Salesiáni Dona Boska: Salesiánská spiritualita, Salesiánská výchova do kapsy [online]. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2006 – 2010 [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.sdb.cz/kdo-jsme/dokumentysdb/salesianska-spiritualita/>>.

70 Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*, 2012, s. 33-35.

71 Ignác Stuchlý narozen v roce 1869. Studuje teologii v Olomouci u dominikánů. V roce 1895 vstupuje do noviciátu. V roce 1901 přijímá kněžské svěcení. Za první světové války přijíždí do slovinské Lublaně, kde má za úkol dostavět kostel – to se mu daří až v roce 1924. Salesiáni zřizují ve Fryštátu klášter. V roce 1927 zde působí i I. Stuchlý, který je přezdíván „Staříček“. Zasaduje se o vybudování dalších salesiánských ústavů. V roce 1953 umírá na mrtvicový záchvat.

72 Srov. VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*, 2002, s. 6-7.

Období 2. světové války nebylo pro salesiány dobré. Byl odvečen do koncentračního tábora nejvýznamnější salesián Štěpán Trochta⁷³ a část salesiánských ústavů byla zabavena a využita pro účely okupantů. Ani komunistický režim nebyl pro salesiány a řeholní řády snadným obdobím. Mezi lety 1948 – 1989 bylo odsouzeno a uvězněno 47 salesiánů. Byla zakázána oficiální činnost salesiánů. To však salesiány neodradilo a svoji činnost provozovali neoficiálně v soukromých bytech, chatách či v přírodě. Pořádali také víkendové výlety a prázdninové pobyty, tzv. chaloupky.⁷⁴ Změna politického režimu po roce 1990 umožnila salesiánům opět vystoupit z ilegality a postavila před ně nové možnosti a úkoly. Zabavené domy komunisty jim byly opět navraceny a začala vznikat další salesiánská střediska.⁷⁵

V 90. letech se převážně mladí salesiáni pustili do práce s dětmi a pokračovali na ideovém základě převzatém do dona Boska. V návaznosti na zkušenosti z chaloupek a práci se skupinkami ministrantů se proměnil i profil návštěvníků oratoře. Oratoře, které se vyznačovaly svojí otevřeností, přitahovaly především špatně socializované děti a mladistvé. V druhé polovině 90. let začaly rozvíjet nabídku volnočasových aktivit pro dospívající mládež. Začaly vznikat kluby, které měly shodné parametry s činnostmi NZDM. Oratoře i kluby pracují na principu otevřené práce s mládeží, která v sobě zahrnuje pastorační, sociální a pedagogickou činnost s mladými lidmi a pro mladé lidi. Vznikaly obtíže, jak zapojit mladé lidi do křesťanského života. Salesiáni také mnohdy prožívali střet rolí: na jedné straně měli působit jako nezávislí sociální pracovníci a na druhé straně byli členy řeholního společenství, jehož úkolem je „evangelizovat“. Na začátku 21. století se rozvíjely zejména salesiánská střediska mládeže.

73 Štěpán Trochta se narodil roku 1905 ve Francově Lhotě na Valašsku. Byl to zbožný a nadaný chlapec. V roce 1917 studoval na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži (kvůli nemoci matky přerušil studium). V roce 1925 vstoupil do salesiánské společnosti a o sedm let později byl vysvěcen na kněze. V roce 1947 se stal biskupem v Litoměřicích V roce 1953 byl vydán rozkaz k jeho zatčení. Vězněn byl do roku 1960. Poté byl STB neustále sledován, bydlel u bratra Josefa v Praze a živil se jako údržbář a opravář vodovodů a záchodů. V roce 1968 požádali kněží a laici v litoměřické diecézi o návrat biskupa Štěpána Trochty, který nabídku přijal. V roce 1969 odjel do Říma, kde byl jmenován kardinálem. Rok 1970 byl pro Trochtu jako litoměřického biskupa začátkem nového utrpení, jeho osoba se stala terčem útoků komunistické strany. Jeho pastýřské listy byly cenzurovány a články zamítány. V roce 1974 umírá v litoměřické nemocnici. Život a dílo zemřelého byli oceněny až po listopadu 1989.

74 Pojem „chaloupky“ nese krycí název pro specifické hnutí letních křesťanských táborů pořádaných v salesiánském duchu v období útlaku církve státem. Tábory byly pořádány pro věřící chlapce a to především v chalupách či chaloupkách. Odtud pochází také tento krycí název.

75 Srov. VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*, 2002, s. 7-8.

3.3.3 SALESIÁNSKÁ STŘEDISKA

Salesiánská střediska mládeže začala vznikat od roku 1990. V současné době jsou salesiáni zřizovateli 10 středisek (Praha, Brno-Líšeň, Brno-Žabovřesky, České Budějovice, Plzeň, Teplice, Ostrava, Pardubice, Zlín a Rumburk).

Střediska poskytují mladým lidem prostor, kde mohou rozvíjet své zájmy, aktivity a vztahy. Jedná se o prostor fyzický a i prostor sociální, který je spojen s navázáním vztahu s otevřenou nabídkou organizované činnosti. Jsou vedeny odborníky. Salesiánská střediska, která chtějí uspokojit sociální a vzdělávací potřeby mladých lidí, usilují o to, aby splnila následující předpoklady: umožňuje přístup do jejích prostor každému, vyznačují se „nizkoprahovostí“, rozvíjí osobnost mladých lidí a učí je vzájemným vztahům, zároveň pro ně vytváří různé projekty a nabídky, nabízí také vzdělávací a kulturní programy, zabývá se sociální prací se skupinou, učí demokracii, všímá si těch, kteří potřebují pomoc. Nedílnou součástí je i prezentace činnosti střediska na veřejnosti a angažovanost ve společenském a politickém životě.⁷⁶

Programová činnost všech salesiánských středisek je tvořena následujícími činnostmi:⁷⁷

- tzv. oratoř: otevřený klub, pravidelný prostor, který je určen pro sportovní a zábavnou činnost převážně pro děti do věku 15 let. Jsou pod dohledem pedagogického pracovníka, mají strukturovaný program, děti mohou do oratoře přicházet a odcházet kdykoli během otvírací doby. Jsou zde přítomni dobrovolníci (animátoři), kteří připravují činnost pro děti, věnují se jim a dohlíží na dodržování bezpečnosti a pravidel oratoře;
- zájmové kroužky: jsou určeny převážně pro děti do věku 15 let. Jejich hlavním cílem je, aby mladí lidé získali dovednosti v určité zájmové činnosti (hudba, ruční práce, sport aj.) a zároveň zde jde o vytvoření vzájemných vztahů ve skupině;
- katechetické, formační a spirituálně zaměřené skupiny: skupiny jsou různého věku a zaměření, ale jedná se převážně o mládež do 20 let. Charakteristické pro

⁷⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*, 2012, s. 94.

⁷⁷ Srov. VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*, 2002, s. 17.

tyto skupiny je vědomí společného náboženského zaměření (skupiny zaměřené na duchovní růst, modlitební skupiny, přípravy ke svátostem, spontánně vzniklé skupiny mladých);

- kluby⁷⁸: jsou prostory, které slouží mladým lidem k zábavě a vzájemnému setkání. Jsou pod nepřímým dohledem pracovníka klubu (animátora). Klub nabízí alternativu ke komerčně laděným nabídkám diskoték a rockových klubů a jiných zábavných podniků;
- jednorázové akce otevřené i pro širší veřejnost: jedná se především o různé přednášky, divadelní představení, filmové produkce, koncerty, sportovní a jiné soutěže. Je zde možnost seznámit se s dílem salesiánů a činností jejich středisek. Jde o otevřené akce s cílem rozšířit středisko na co nejširší okruh lidí a prostřednictvím jejich aktivit zaujmout a oslovit další mladé lidi;
- prázdninové a víkendové akce pro výše uvedené skupiny a další zájemce.

Na základě otevřenosti pracují s účastníky salesiánské oratoře a kluby. Pracují na principu „otevřené práce s mládeží“ tzv. nízkoprahovosti. Jejich programová nabídka je závislá na zařízení, kterým disponují a na profesionálních či dobrovolných animátorech. V oratoři probíhá intenzivní komunikace animátorů s účastníky, která vede k vybudování trvalejšího vztahu. Volnočasové aktivity jsou nedílnou součástí oratoří, které jsou přístupné všem zájemcům. Zájemci si zde mohou vybírat z programu volnočasové aktivity, které je zde možno realizovat. Kluby byly určeny převážně pro dospívající mládež. Jedná se o mladé lidi, kteří hledají útočiště v prostorách, které jsou jim otevřené. V těchto prostorách nadále hledají smysluplné využití volného času, které je jim nabídnuto. Vzniká zde i veliký prostor pro nabídku sociální pomoci mladým lidem.⁷⁹

78 Pozn.: Více v kapitole 2.3.1 SKLADBA JEDNOTLIVCŮ V KLUBU.

79 Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*, 2012, s. 78-80.

4. NZDM A OTEVŘENÉ KLUBY – DIFERENCIACE

Nízkoprahová zařízení jsou ukotvena legislativně (Zákon o sociálních službách). Podle tohoto zákona poskytují dětem ve věku od 6 do 26 let ambulantní, popřípadě i terénní služby pokud jsou ohroženi společenskými nežádoucími jevy. Jedná se zde o zlepšení kvality jejich života a zamezení různých rizik, které z jejich způsobu žití vyplývají.

Otevřené kluby jsou jednou z forem spontánní činnosti. Začaly vznikat jako mládežnické kluby, které reagovaly na mládež, která již nechtěla být organizovaná a přestávala navštěvovat pravidelné aktivity. Otevřené kluby se staly jednou z možností, jak mladé lidi naučit účelně využívat svůj volný čas, rozvíjet vzájemné vztahy a zároveň i zapojit širší populaci, která povětšinou pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí. Snaha otevřených klubů je také snížit působení sociálně negativních vlivů.

Nízkoprahová zařízení definují jako specifický princip svého fungování „nízkoprahovost“, která je úzce spojena se sociálními službami. Nízkoprahové kluby se tedy zaměřují více na rizikovou mládež, usilují o jejich začlenění a o pozitivní změnu způsobu žití. Na rozdíl od otevřených klubů, které se více zajímají o kvalitní naplnění volného času dětí a mládeže, jsou zaměřené na užší cílovou skupinu, jež je velmi různorodá. Proto je cílová skupina většinou rozdělena podle věkové podskupiny. Na každou takovou podskupinu se používají i různé metody práce. Pracovníci jsou nazýváni „komunitní pracovníci“, snaží o navázání sociální interakce s účastníky a o nabídku specifického preventivního programu, který je zaměřen na cílovou skupinu. Nabízené volnočasové aktivity jsou jen prostředkem k sociální práci. Nízkoprahové kluby mají úlohu sekundární prevence nežádoucího chování.

Cílová skupina, která navštěvuje otevřené kluby, je podstatně širší. Klub mohou navštěvovat děti a mladiství z různého sociálního prostředí. Je to místo, kde mohou najít útočiště či přirozené shromaždiště, kde se mládež může neformálně sejít a realizovat tak své zájmy. Již pojem „otevřený“ avizuje prostředí, které je přístupné všem. Prostředí, kde mohou najít pocit sounáležitosti, navázat mezilidské vztahy, rozvíjet své schopnosti a dovednosti, najít zázemí, jistotu a bezpečí. Činnosti v klubu probíhají bez přímého

pedagogického dohledu, většinou jsou to dobrovolníci a pracovníci (animátor, informální pedagog), kteří zde působí jako organizátoři, rádci, pomocníci či informátoři. Otevřené kluby poskytují rizikové mládeži primární prevenci.

Finanční zabezpečení otevřených klubů je náročné. Závisí na právní formě. Pokud jsou kluby součástí domu dětí a mládeže, případně školy (jako školní kluby), mají financování částečně zajištěné z rozpočtu kraje, příp. MŠMT. Přestože chceme, aby kluby byly přístupné maximálnímu počtu zájemců, je vhodné žádat o symbolické poplatky. Forma a výše účastnických poplatků se stanovuje na základě ekonomické rozvahy s ohledem na možnosti účastníků a na typ činnosti. Další z možností získávání finančních prostředků je využití dotační podpory (projektů, příp. Nadací). Nedílnou součástí fundraisingu je získávání podpory z řad různých sponzorů, které je možné získat na akcích a turnajích pořádaných pro veřejnost klubem.⁸⁰ Nízkoprahové kluby zřizuje a finančně podporuje ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo vnitra, krajský úřad. Financování probíhá také z městských či obecních rozpočtů a prostřednictvím různých grantů a dotačních programů.

V obou typech klubů není nutná žádná registrace či členství. Kluby se snaží přizpůsobit svou provozní dobu cílovým návštěvníkům. Většinou vznikají v lokalitě, kde se nachází potencionální klienti. Jejich výsadou je neformálnost s nízkým stupněm organizování návštěvníků.

80 BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007. [cit. 2018-01-03]. Dostupné na WWW:<<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

5. VÝZKUMNÁ ČÁST

V předešlých kapitolách jsme vymezili NZDM a otevřenou práci s mládeží. NZDM je legislativně ukotvena v Zákoně o sociálních službách⁸¹ a je zde charakterizována jako služba sociální prevence. Zákon stanoví jasné podmínky, které musí zařízení splnit, aby se mohlo vyznačovat „nízkoprahovostí“. Otevřená práce s mládeží vychází z myšlenky „otevřených dveří“. Jedná se o volnočasové nabídky, které jsou uskutečňovány podle zájmu mladých lidí. Součástí těchto nabídek mohou být i služby mající sociální charakter. Na tomto poli se setkáváme se spontánními aktivitami, které jsou vytyčeny ve vyhlášce O zájmovém vzdělávání⁸². Každé SVČ a DDM by se mělo vedle svých běžných aktivit věnovat i spontánním činnostem.

5.1 CÍL VÝZKUMU

Školský zákon⁸³ ukládá každému ze školních družin, školních klubů a středisek volného času vytvoření vlastního školního vzdělávacího programu (ŠVP). Stanovuje určité náležitosti, které jsou povinností obsahu každého ŠVP (jedná se o konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označení dokladu o ukončeném vzdělání – pokud je doklad vydáván, popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví).

Školský zákon sice ukládá určité náležitosti, které musí každý ŠVP obsahovat, ale již další dílčí kroky nechává na instituci, která si jej vypracovává. V této návaznosti vydal Národní institut dětí a mládeže pomůcku, která má pomoci k vytvoření kvalitního ŠVP a tím podpořit další rozvoj vzdělávání dětí, žáků, studentů, pedagogických pracovníků a dalších účastníků. Tato pomůcka, která se jmenuje „Metodika pro podporu

81 Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 30. 9. 2017.

82 Vyhláška 74/2005, o zájmovém vzdělávání, ve znění platném k 9. 8. 2017.

83 Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 01. 09. 2017.

tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání“⁸⁴, má ulehčit práci a být dobrým rádcem při tvorbě ŠVP. Metodika stanovuje (dle Vyhlášky o zájmovém vzdělávání), že zájmové vzdělávání lze uskutečňovat také formou otevřené nabídky spontánních činností. Otevřený klub je tedy chápán jako jedna z forem spontánních činností. Každé DDM, provozující otevřený klub, si zapracovává svůj klub do svého ŠVP různým způsobem.

Hlavním cílem práce bude analýza dokumentu ŠVP určitého DDM, který provozuje otevřený klub. Prostřednictvím analýzy chci zjistit, do jaké míry, hloubky a kvality má dané DDM zapracován svůj otevřený klub ve svém ŠVP. Dále se budu zajímat, zda je v dokumentu definován cíl otevřeného klubu? Jaké jsou principy, zásady a pravidla fungování otevřeného klubu? Jak je klub personálně a organizačně zabezpečen? Jací pracovníci se podílejí na činnosti klubu a jaké je jejich pracovní postavení? Zda jsou specifikovány cílové skupiny, pro které je klub určen? Jestli je v ŠVP vyjádřen nějaký vztah mezi otevřeným klubem a ostatními nabídkami DDM? Poslední otázka by mi měla pomoci zjistit, jaké má klub zaměření a jaké je jeho poslání.

5.2 VÝZKUMNÁ METODA

Vzhledem ke stanovenému cíli, výzkum dokumentace ŠVP určitého DDM provozující otevřený klub, bylo využito kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum považujeme za pružný typ výzkumu. Umožňuje v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat přizpůsobovat nebo doplňovat výzkumné otázky. V jeho průběhu mohou vznikat i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze. Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Pomocí těchto přístupů navrhujeme teorii onoho sledovaného jevu. Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, které však mohou být snadněji ovlivněny osobními preferencemi výzkumníka. Kvalitativnímu výzkumu se někdy vytýká jeho neprůhlednost a malá transparentnost. Jeho nevýhodou je také časová náročnost při analýze a sběru dat.⁸⁵

84 Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*.

85 Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*, 2016, s. 46-49.

Výzkumná strategie je založena na analýze již existujících dat. V našem případě budeme dělat analýzu dokumentu ŠVP daného DDM, které provozuje otevřený klub. Studium dokumentů umožňuje sledovat u zkoumaných fenoménů jeho rozsáhlé časové úseky od jejich vzniku a existence, na příčinách či tvůrcích již nezávislé. Dokumentem je produkt lidské činnosti, který vznikl z jiných důvodů, než je řešený výzkumný problém. Dokument představuje uchování či předání nějaké informace (to nemusí být však podmínkou).⁸⁶

Cílem analýzy bude získat informace, které jsou relevantní výzkumným otázkám. Analýza je metoda zkoumání, která nám umožní dokument rozebrat na jednotlivé prvky a slouží k pochopení podstaty studovaného dokumentu. Hendl uvádí⁸⁷: „Analýza dokumentů patří k standardní aktivitě jak v kvalitativním, tak v kvantitativním výzkumu. Dokumenty – všechno napsané nebo prostě zaznamenané – mohou být podrobeny analýze z různých hledisek. V dokumentech se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje.“

Analýzou dokumentu ŠVP daného DDM budou zkoumány pouze vnitřní obsahové znaky. Jeho vnější formátová stránka, úprava a podobně jsou převážně dány parametry, které musí každý dokument tohoto typu obsahovat.

Jelikož předpokládám, že analýzou dokumentu ŠVP nebudu moci odpovědět na všechny kladené otázky, bude použit ještě dotazník jako průzkumná metoda. Dotazník je jiný způsob psaného řízeného rozhovoru, který je méně časově náročný. Bude zvolen polostrukturovaný dotazník, který představuje soubor otevřených otázek.⁸⁸ Otevřenými otázkami je dán respondentovi prostor pro vyjádření libovolného sdělení, doplnění a poznámek.

5.2.1 OBSAHOVÁ ANALÝZA

Obsahová analýza představuje široké spektrum dílčích metod a postupů, které slouží k analýze jakéhokoli textového dokumentu. Cílem obsahové analýzy je objasnit

86 Srov. REICHL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, 2009, s. 125.

87 Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*, 2016, s. 134.

88 Srov. REICHL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, 2009, s. 118.

význam dokumentu, identifikovat jeho stylistické a syntaktické zvláštnosti, popřípadě určit jeho strukturu. Výhodou obsahové analýzy je, že je zde možnost kombinace s jakoukoliv jinou metodou získávání a analýzy dat. Budu provádět deskriptivní přístup, který se opírá o samotný text dokumentu. Tento přístup je velmi vhodný pro vytváření teorií.⁸⁹

5.3 PŘÍPRAVA VÝZKUMU (MAPOVÁNÍ)

Před započítím výzkumného úkolu bylo nutné najít vhodné DDM, které provozuje otevřený klub. Bylo nezbytné zmapovat různá SVC a DDM v České republice a získat tak základní orientaci v této oblasti. Mapování je první fází každého projektu, jehož prostřednictvím si výzkumník ujasní, jaký přínos může mít jeho výzkum, jak je dané téma aktuální a zároveň pro výzkumníka zajímavé.⁹⁰ Na internetových stránkách NIDM v sekci „neformální vzdělávání“⁹¹ jsem našla „Adresář SVC“ z roku 2010, který mi dopomohl k určení různých SVC a DDM, které se nacházejí v ČR. Adresář má zařízení seřazeny podle krajů. Oslovovala jsem jednotlivá města podle tohoto řazení. Oslovení probíhalo emailovou korespondencí. Jelikož je adresář již zastaralý, bylo potřeba dané kontaktní údaje vyhledat a zaktualizovat.

Mapování probíhalo v období od 25. 12. 2017 do 2. 1. 2018. Pro tento účel byla zřízena nová emailová schránka. Jednotlivé kraje byly od sebe rozeznávány pomocí štítků. Bylo osloveno 245 zařízení typu DDM, SVC. Neoslovovala jsem Salesiánská střediska mládeže. Jednotlivá zařízení začala na mé dotazy odpovídat na začátku roku 2018. Data byla zapisována do pomocného sešitu, který byl pro tento účel vytvořen. Zápisky byly rozděleny podle krajů. Každý kraj obsahoval oslovená města s jejich emailovou adresou. U každého města byl ponechán prostor pro záznam ze zpětné vazby. Následně tyto zápisky byly přepsány do elektronické podoby.⁹² Zpětných odpovědí jsem dostala od 115 zařízení, z nichž jich 20 provozuje otevřený klub (viz. tab. č. 2).

89 Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 2006, s. 238-240.

90 Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 91.

91 *Zájmové a neformální vzdělávání* [online]. Praha: NIDM. [cit. 2018-02-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.znv.nidv.cz/neformalni-vzdelavani/volny-cas/svc/adresar-svc-2010>>.

92 Pozn. Příloha č. 1 – Seznam SVC.

Kraj	Osloveno SVČ	Počet DDM bez OK	Počet DDM provozujících OK	Celkem odpovědělo	Poznámky
Jihočeský	10	6	0	6	
Karlovarský	12	7	0	7	
Liberecký	13	3	1	4	
Pardubický	17	8	2	10	
Praha	15	3	4	7	
Ústecký	21	8	0	8	
Zlínský	20	8	3	11	
Jihomoravský	26	7	0	7	
Královéhradecký	20	11	2	13	
Moravskoslezský	25	13	3	16	Ostrava Zábřeh – provozuje 2x OK
Plzeňský	16	4	1	5	
Středočeský	20	7	3	10	
Vysočina	17	8	0	8	
Olomoucký	13	2	1	3	
Celkem:	245	95	20	115	

Tabulka č. 2. Mapování zařízení SVČ a DDM podle krajů v ČR.

Z tabulky č. 3 je zřejmé, že kraj Jihomoravský a Moravskoslezský provozuje nejvíce SVČ a DDM. Naopak kraj Jihočeský nejméně. Nejvíce zpětných odpovědí se mi dostalo právě od Jihočeského kraje (pouze čtyři zařízení neodpověděla). Nejméně od Jihomoravského kraje (devatenáct zařízení neodpovědělo). Celkem neodpovědělo 130 zařízení z celé České republiky.

Hlavním posláním tohoto mapování bylo nalézt DDM provozující otevřený klub. Tabulka č. 3 nám ukazuje v jakých městech se otevřený klub při daném DDM nachází.

Město	Kraj	Název zařízení
Cvikov	Liberecký	DDM Cvikováček
Česká Třebová	Pardubický	DDM Kamarád
Lanškroun	Pardubický	DDM Damián
Praha 3	Praha	DDM Ulita
Praha 12 - Modřany	Praha	DDM Monet
Praha 6 - Suchdol	Praha	DDM Suchdol
Praha 9	Praha	DDM Praha 9
Holešov - Všetuly	Zlínský	SVČ TYMY
Luhačovice	Zlínský	DDM Luhačovice
Uherské Hradiště	Zlínský	DDM Šikula
Broumov	Královéhradecký	DDM Ulita Broumov
Třebochovice pod Orebem	Královéhradecký	DDM Třebochovice pod Orebem
Nový Jičín	Moravskoslezský	SVČ Fokus Nový Jičín
Orlová - Lutyně	Moravskoslezský	DDM Orlová
Ostrava - Zábřeh	Moravskoslezský	SVČ Ostrava - Zábřeh
Stod	Plzeňský	DDM Stod
Benešov	Středočeský	DDM Benešov
Mladá Boleslav	Středočeský	DDM Mladá Boleslav
Nymburk	Středočeský	DDM Nymburk
Litovel	Olomoucký	DDM Litovel

Tabulka č. 3. Otevřené kluby v ČR.

Při elektronické komunikaci mne zaujalo DDM Orlová, který provozuje klub Spirála jako odloučené pracoviště a klub Kudy, kam, jenž je určen dětem a dospělým s handicapem. Požádala jsem zařízení o možnou spolupráci, avšak zařízení již se mnou nekomunikuje. Další volba DDM byla náhodná. Jako první jsem oslovila DDM Nymburk, kde se mi dostalo kladné odpovědi a příslibení spolupráce.

5.3.1 CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ

DDM Nymburk patří mezi příspěvkové organizace, jejichž zřizovatelem je od roku 2001 Středočeský kraj. Ve školském rejstříku je zaregistrována od 1. 5. 2005. Náplň činnosti tvoří zájmové vzdělávání dětí, mládeže a ostatních zájemců v jejich volném čase. DDM nabízí osmdesát zájmových aktivit, které pravidelně navštěvuje kolem tisíce účastníků. Pořádá také příležitostní akce, výukové programy, spontánní činnosti, soutěže vyhlašované MŠMT a KÚ, příměstské a pobytové tábory.

5.4 KRITÉRIA HODNOCENÍ ŠVP

Provedu analýzu celého dokumentu. Zaměřím se na jeho obsah a vytyčím do jaké míry je v dokumentu zanesena činnost otevřeného klubu. Následně se zaměřím na jeho kvalitu a rozebrání jednotlivých kapitol, v kterých je činnost otevřeného klubu zanesena.

Posuzování ŠVP bude probíhat podle následujících kritérií:

1. zda ŠVP obsahuje cíle činnosti a pravidla fungování otevřeného klubu
2. zda ŠVP obsahuje metodiku činnosti klubu
3. zda jsou texty týkající se klubu odrazem určitého procesu reflexe anebo jsou spíše formální.

5.5 ANALÝZA OBSAHU ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU DDM PROVOZUJÍCÍ OK

V této kapitole se budu zabývat analýzou obsahu ŠVP z hlediska jeho úplnosti a souladu se zákonem. Cílem analýzy dokumentu je najít, do jaké míry je činnost otevřeného klubu v ŠVP vymezena. Dále budou definovány poznatky o otevřeném klubu, blíže specifikovány a bude přihlíženo ke kvalitě zapracování otevřeného klubu

do ŠVP.

ŠVP DDM Nymburk byl vydán dne 1. 1. 2017 ředitelkou zařízení. Při sestavování programu bylo postupováno podle Metodiky pro podporu tvorby ŠVP ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. ŠVP se má celkem 36 stran a je volně k dispozici přímo v zařízení nebo na webových stránkách. Obsah jednotlivých kapitol je v souladu se Školským zákonem. Tabulka č. 4 pojednává o základní struktuře obsahu dokumentu. Následně budou rozebrány kapitoly, které jsou povinnou součástí každého ŠVP.

Obsahová struktura ŠVP
1. Úvod a charakteristika školního vzdělávacího programu
2. Identifikační údaje
3. Charakteristika SVČ <ul style="list-style-type: none">• základní informace o SVČ• umístění SVČ
4. Konkrétní cíle zájmového vzdělávání
5. Délka a časový plán zájmového vzdělávání
6. Formy zájmového vzdělávání
7. Obsah zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none">• pravidelná forma zájmového vzdělávání<ul style="list-style-type: none">○ esteticko-výchovná oblast<ul style="list-style-type: none">▪ výchovně vzdělávací cíle, metody práce, klíčové kompetence, výchovné a vzdělávací strategie, průřezová témata, očekávané výstupy○ tělovýchovně-sportovní oblast<ul style="list-style-type: none">▪ výchovně vzdělávací cíle, metody práce, klíčové kompetence, výchovné a vzdělávací strategie, průřezová témata, očekávané výstupy○ pracovní-technická oblast<ul style="list-style-type: none">▪ výchovně vzdělávací cíle, metody práce, klíčové kompetence, výchovné a vzdělávací strategie, průřezová témata, očekávané výstupy○ společensko-vědní oblast<ul style="list-style-type: none">▪ výchovně vzdělávací cíle, metody práce, klíčové kompetence, výchovné a vzdělávací strategie, průřezová témata, očekávané výstupy

<ul style="list-style-type: none"> • příležitostná forma zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none"> ◦ výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence, obsah příležitostného zájmového vzdělávání • táborová forma zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none"> ◦ výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence, obsah táborové formy zájmového vzdělávání • osvětová forma zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none"> ◦ výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence, obsah osvětové formy zájmového vzdělávání • individuální forma zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none"> ◦ výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence, obsah individuální formy zájmového vzdělávání • spontánní forma zájmového vzdělávání <ul style="list-style-type: none"> ◦ výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence, obsah spontánní formy zájmového vzdělávání
8. Podmínky pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
9. Podmínky přijímání dětí a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání
10. Popis materiálních podmínek <ul style="list-style-type: none"> • prostorové • technické • hygienické
11. Popis personálních podmínek
12. Popis ekonomických podmínek
13. Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví
14. Zveřejnění školního vzdělávacího programu

Tabulka č. 4 Obsahová struktura ŠVP

Konkrétní cíle zájmového vzdělávání

Při sestavování konkrétních cílů daného DDM bylo postupováno podle Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Středočeského kraje, který je strategickým dokumentem definujícím cíle a záměry vzdělávací politiky. Není zde uvedeno pro jaké období byl daný Dlouhodobý záměr sestaven.

Při vytváření konkrétních cílů zájmového vzdělávání se musí dbát v potaz jejich kompaktnost, kontrolovatelnost. Zároveň je potřeba dbát na jejich přiměřenost a komplexnost. Školský zákon nestanovuje konkrétní cíle pro zájmové vzdělávání, ale uvádí obecné cíle vzdělávání (§ 2), které je nutné respektovat. Metodika ŠVP⁹³ uvádí: „Cíl je základním a nezbytným předpokladem každého pedagogického působení... Srozumitelně deklarovaný cíl plní pro účastníky i významnou funkci motivační a informační...“

Zvolené hlavní cíle analyzovaného dokumentu jsou formulovány pomocí aktivních sloves (vytvoření, rozvíjení, vedení, podněcování...). Jejich formulace je srozumitelná a kontrolovatelná. Umožňuje rozvoj mladého člověka v jeho kognitivní, afektivní a psychomotorické dimenzi. Zvolené cíle jsou přehledné, plní funkci motivace a stimulace, která je nutná pro postupné dosahování cílů a úspěšné zdolávání různých obtíží. Pro zařízení jsou především realizovatelné.⁹⁴

Jednotlivé cíle jsou doplněny o konkrétní formu činností, které jsou v zařízení uskutečňovány. Jako jeden z cílů je zvolen: „Uplatňování práv a povinností jednotlivých účastníků zájmového vzdělávání.“⁹⁵, který je realizován převážně při spontánních činnostech. Tento záměr by měl být také více definován ve vnitřním řádu DDM Nymburk a měl by se vztahovat na všechny účastníky navštěvující dané zařízení.

Délka a časový plán zájmového vzdělávání

Délka a časový plán jsou zde stanoveny pro zájemce o zájmové vzdělávání na jeden školní cyklus (cca od poloviny září do poloviny června). Zároveň jsou zde vymezeny důvody, které mohou být překážkou pro dodržení celého cyklu. Jsou charakterizovány jako závažné důvody. Délka cyklu zájmového vzdělávání je volena vhodně, neboť umožňuje pružně reagovat na jednotlivé obměny zájmových útvarů a organizační strukturu oddělení. Výhodou takto zvoleného vzdělávacího cyklu je jeho operativnost, možnost kreativně reagovat na měnící se podmínky, propojovat či přesouvat témata

93 HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 44.

94 Pozn.: cíle jsou správně stanovené a je zde možná proměna daného ve skutečnost

95 DDM NYMBURK. *Školní vzdělávací program 2016/2017*, s. 7.

během dlouhodobé docházky účastníků.⁹⁶

Tato kapitola popisuje blíže délku a časový plán pouze u pravidelného zájmového vzdělávání, které je rozděleno na začátečníky a pokročilé a kurzů, které jsou organizovány pro dospělé. Chybí zde hlubší rozpracování zájmového vzdělávání. DDM pořádá i další formy vzdělávání (např. příležitostná, táborová, spontánní...).

První věta kapitoly je zvolena nevhodně: „Zájemci o zájmové vzdělávání jsou na základě písemné přihlášky, která musí být vyplněna ve všech částech a podepsaná zákonnými zástupci (v případě nezletilých účastníků) přijímáni...“⁹⁷. Zmíněné údaje by měly vyplývat z kapitoly o podmínkách přijímání uchazečů a podmínek průběhu a ukončování vzdělávání.

Formy zájmového vzdělávání

Zájmová činnost účastníků podle Školského zákona (§ 111) má být zaměřena na různé oblasti a ukládá SVČ podílet se na další péči o nadané děti, žáky a studenty ve spolupráci s různými institucemi na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků. Toto téma více rozpracovává vyhláška O zájmovém vzdělávání, která definuje formy zájmového vzdělávání (§ 2). Tyto formy jsou obsaženy a velice pěkně graficky zpracovány, i v ŠVP DDM Nymburk. Jedná se o pravidelné, příležitostné, táborové, osvětové, spontánní a individuální činnosti zájmového vzdělávání.

U každé z těchto forem jsou uvedeny bližší specifikace činností, které DDM Nymburk pořádá či zajišťuje a dále jsou rozebírány v následující kapitole. Jako průřezová aktivita pro neorganizované návštěvníky je chápána otevřená nabídka spontánních činností, kterou zde zajišťuje Odpolední klub, který je ale také určen pro děti ze zájmových útvarů DDM a nabízí v běžném pracovním týdnu (tj. od pondělí do pátku) práci s počítačem, stolní a společenské hry, knihy, konzole Wii, výtvarné a rukodělné práce pod pedagogickým dohledem.

96 Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání.*, s. 48.

97 DDM NYMBURK. *Školní vzdělávací program 2016/2017*, s. 8.

Obsah zájmového vzdělávání

Tato kapitola pojednává o obsahu zájmového vzdělávání, který je zaměřen na různé oblasti prostřednictvím smysluplného naplnění volného času zájmovou činností. ŠVP uvádí průřezová témata procházející napříč oblastmi. Jsou rozdělena na témata základního vzdělávání a témata neformálního vzdělávání. Témata jsou přebrána z rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a oblasti neformálního vzdělávání, tento zdroj je však uveden nesprávně, není zde uveden bibliografický odkaz.

Oblasti jsou čtyři, ale není zde na první pohled patrné, které to jsou. Je zde špatné dělení podkapitol. Následující strana - podkapitola „Pravidelná forma zájmového vzdělávání“ - pojednává o oblastech, do nichž je rozdělen obsah pravidelného zájmového vzdělávání. Jedná se o oblast esteticko-výchovnou, telovýchovně-sportovní, pracovní-technickou a společensko-vědní.

V úvodu této podkapitoly jsou podle těchto oblastí vyjmenovány činnosti DDM Nymburka a formy práce, jejichž prostřednictvím jsou dané aktivity realizovány. Jednotlivé oblasti se zabývají výchovně vzdělávacími cíli, kterých se dané zařízení snaží dosáhnout. Jedná se o specifické cíle, které vycházejí z obecných (konkrétních) cílů zařízení. Cíle jsou zvoleny tak, aby podporovaly kvalitativní i kvantitativní změnu u jednotlivých účastníků a to zejména v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické.

Pro dosažení daných cílů jsou zvoleny metody slovní, metody názorně demonstrační, metody praktické, metody řešení problému, hry a soutěže a práce individuální, hromadná, skupinová a práce ve dvojicích. Dále jsou definovány jednotlivé klíčové kompetence, kterých by měl účastník dosáhnout. Klíčové kompetence představují určité znalosti, dovednosti, hodnoty a postoje, které může účastník ve svém každodenním životě využít a uplatnit. Jednotlivé kompetence jsou zvoleny tak, aby bylo možno z řad pedagogů o ně usilovat, ovlivňovat a hodnotit tak osobnostní rozvoj účastníka po všech jeho stránkách.

Nadále jsou v ŠVP vyjmenovány výchovné a vzdělávací strategie, kterými budou pedagogové směřovat k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí účastníků. Představují stanovené postupy, metody a formy práce. Tato strategie vede k očekávaným výstupům. Očekávané výstupy určují úroveň dovedností a vědomostí, ke

kterým by měl účastník dospět. Jsou zde uvedena slovesa: „podpora, zvládnutí, rozvíjení...“ - mají charakter činnostní.

Obsah dalších forem zájmového vzdělávání tvoří výchovně vzdělávací cíle, metody práce a klíčové kompetence, které jsou rozpracovány velmi detailně. Očekávané výstupy jsou zmíněny pouze u pravidelné činnosti, nejsou ani přílohou daného dokumentu.

Do příležitostné formy zájmového vzdělávání je zahrnována nabídka organizovaných příležitostných akcí, která je výchovně vzdělávací nebo rekreační povahy. Jedná se o akce, které jsou různorodého zaměření. Tyto akce jsou zveřejňovány na webových stránkách daného DDM a mohou se jich účastnit nejen děti a rodiče, ale také široká veřejnost. Táborová činnost obsahuje: „Soustředění zaměřená podle náplně činnosti jednotlivých zájmových útvarů. Příměstský tábor se sportovním, turistickým a kulturně poznávacím zaměřením.“⁹⁸ Obsahem osvětové formy zájmového vzdělávání je délka a časový plán osvětové činnosti, který by měl být zahrnut v kapitole „Délka a časový plán zájmového vzdělávání“. Jsou zde v závorce, pouze jako doplněk k uvedenému, prezentovány dvě činnosti, které tvoří osvětovou formu aktivit. Téma individuální formy zájmového vzdělávání tvoří soutěže, které vyhlašuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Jejich zaměření je převážně humanitního rázu, ale zahrnují se sem také soutěže a účast na soutěžích, které vyhlašují jiné subjekty.

Poslední uvedená forma zájmového vzdělávání je spontánní zájmové vzdělávání. Spontánní aktivity jsou zde rozděleny na organizované a neformální aktivity, které DDM nabízí neorganizované mládeži. V úvodu je popsána doba, po kterou je možné tyto aktivity provozovat. Tyto informace by měly být součástí kapitoly: „Délky a časový plán zájmového vzdělávání“. Dále jsou zde popsány výchovně vzdělávací cíle, metody, klíčové kompetence a obsah spontánní formy zájmového vzdělávání, které budou více rozebrány v následující kapitole.

Obsah zájmového vzdělávání by měl být přehledný, srozumitelný, výstižný a jasný. V analyzovaném dokumentu je špatné členění kapitol a podkapitol, tím vzniká dezinformace v jasnosti dokumentu. Také je zde patrná zbytečná obsáhlost (například detailně zpracované klíčové kompetence), která může mít za důsledek omezení volnosti

98 DDM NYMBURK. Školní vzdělávací program 2016/2017, s. 24 – 25.

pedagogické práce. Metody práce jsou u všech podkapitol definovány stejně. Bylo by vhodné je zmínit jen v úvodu hlavní kapitoly.

Podmínky pro vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Zájmové vzdělávání má umožnit začlenění účastníků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří mají právo na rovný přístup ke vzdělávání. ŠVP by měl pamatovat na tyto jedince, i když v dané chvíli zařízení nenavštěvují a ukázat tak připravenost zájmového vzdělávání.⁹⁹

Budova DDM Nymburk nemá bezbariérový přístup a nelze ho ani technicky vybudovat. Zájmové vzdělávání je určeno pouze pro mobilní jedince. DDM nabízí program pro děti, které mají odloženou školní docházku. Jeho cílem je rozvinout osobnost účastníka tak, aby mohl bezproblémově navštěvovat povinnou školní docházku. Spolupráce s Pedagogicko-psychologickou poradnou umožňuje účastníkům nabídku logopedické nápravy řeči a cvičení na zlepšení motoriky. DDM rozebírá aktivity, které jsou poskytovány v případě mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů. Chybí zde vymezení, jakou formou (individuální, skupinová) probíhá integrace účastníků do činností zájmového vzdělávání.

Podmínky přijímání dětí a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání

V úvodu kapitoly jsou definováni potencionální zájemci, kteří mohou dané zařízení navštěvovat a stát se účastníky zájmového vzdělávání. DDM umožňuje na základě tzv. nízkoprahovosti vstup všem zájemcům, kteří se chtějí dobrovolně stát účastníky zájmového vzdělávání. Přijímání účastníků probíhá na základě písemné přihlášky a je kapacitně omezeno. ŠVP blíže specifikuje podmínky přijetí do zájmového vzdělávání, které rozlišuje podle jednotlivých forem zájmového vzdělávání, jejichž součástí je písemná přihláška. Není zde uveden způsob ukončování zájmového vzdělávání. Pouze je zmíněná doba zahájení a konce pravidelné formy vzdělávání a konání pobytových akcí. Podmínky, které upravují předčasné ukončení zájmového vzdělávání nejsou také

⁹⁹ Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 50.

konkretizovány. Je zde pouze vymezeno zápisné, které se v případě ukončení zájmového vzdělávání během školního roku nevrací. Tato informace by měla být součástí závazné přihlášky.

Popis materiálních podmínek

Popis materiálních podmínek zahrnuje popis materiálního vybavení zařízení z pohledu prostorového, technického a hygienického. Nejprve je uveden stručný popis budovy, která nedisponuje žádným venkovním prostorem pro zájmové činnosti. SVČ se řídí vyhláškou Ministerstva zdravotnictví¹⁰⁰. Popisuje materiální vybavení, které odpovídá současné nabídce činnosti dle vyhlášky. DDM uvádí nedostatečnost materiálního vybavení, které by chtělo v budoucnu zlepšit, aby došlo ke zkvalitnění a rozšíření nabídky některých aktivit. Jedná se o technické vybavení.

Administrativní místnosti, kuchyňka, příruční sklady, klubovny (z nichž je jedna určena pro spontánní činnosti) a další místnosti poskytují omezené prostory DDM. Výčet technického vybavení místností, který je součástí jedné z podkapitol, je velice konkrétní. Popis začleňuje i zabezpečení a možnosti vstupu do budovy. Hygienické zařízení jsou dostačující kapacitě zařízení.

Tato část ŠVP je velice pěkně zpracována. Podává výstižné a faktické shrnutí současného stavu materiálního vybavení zařízení. Je zde pamatováno i na bezpečnost zdraví účastníků. Součástí místností je i kreativní výzdoba interiéru, která přispívá k dobré atmosféře a je pravidelně obměňována.

Popis personálních podmínek

Popis těchto podmínek je nedílnou součástí ŠVP. Vedle nabízených činností účastníkům je důležité, kdo tyto činnosti vede a organizuje. Každý pedagogický pracovník je iniciátorem a průvodcem volnočasových činností návštěvníků zařízení, kteří je přímo nebo nepřímo řídí, motivují, umožňují a hodnotí. Struktura pedagogického sboru má zajistit co nejpestřejší nabídku a vedení zájmového vzdělávání

¹⁰⁰ Vyhláška 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění 14. 1. 2017

v různých formách tak, aby se vzájemně doplňovali ve svých specializacích i osobním zaměření.¹⁰¹

Pedagogický sbor DDM Nymburk se skládá z interních a externích pracovníků. Je zde charakterizována skladba pedagogických pracovníků i jejich pracovní úvazky. Není zde jasné, zda skladba pracovníků zahrnuje i externí pracovníky. Uvedený výčet vlastností, kterými musí každý pracovník oplývat, jsou nástinem správného pedagogického působení v daném zařízení. Každý pedagog má pedagogické vzdělání. Bylo by vhodné se zmínit i o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, protože jejich činnost vyžaduje celoživotní vzdělávání a doplňování vědomostí a dovedností.

Popis ekonomických podmínek

První věta: „Zařízení provádí pouze hlavní činnost.“¹⁰² je dezinformační. Co se míní hlavní činností v kapitole, která se zabývá ekonomickými podmínkami? Následně je uváděn výčet nákladů, které jsou hrazeny ze státního rozpočtu a náklady, které hradí zřizovatel a samo zařízení. Je určeno rozmezí poplatků, které jsou vybírány za pravidelné zájmové vzdělávání a možnosti jeho úhrady. Obsahem výčtu ekonomických podmínek je stručná a věcná charakterizace požadování a poskytování materiálního vybavení zájmových útvarů. A poznatek o úplatě za materiální vybavení při ostatních formách vzdělávání.

Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví

Tato kapitola má umožnit zhodnocení možných rizik, které vyplývají z činnosti při různých formách zájmového vzdělávání v různých prostředích a zároveň umožňuje i přijetí opatření, které vedou k prevenci těchto možných rizik. Seznamuje účastníky s nebezpečím ohrožujícím jejich zdraví a bezpečnost.¹⁰³

Zařízení při zajištění bezpečnosti práce a ochrany zdraví vychází z vyhlášky

101 Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 53-54.

102 DDM NYMBURK. *Školní vzdělávací program 2016/2017*, s. 34.

103 Srov. HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*, s. 55.

Ministerstva zdravotnictví¹⁰⁴. ŠVP uvádí, v jakých oblastech jsou školeni pracovníci zařízení, kdy jsou účastníci poučeni o bezpečnosti práce a jakým způsobem je dána prokazatelnost poučení a proškolení pracovníků a účastníků. Bezpečnost práce a ochrana zdraví je dána především dbáním na dodržování vhodné struktury a skladby činností s ohledem na věkové zvláštnosti. Jsou vhodně upraveny prostory zařízení a jejich nebezpečná části barevně odlišené.

Provozní a vnitřní řád je součástí další dokumentace každého SVČ. Tyto dokumenty mají informovat pracovníky, účastníky a další subjekty o podmínkách, které jsou závazné při vstupu do zařízení. Pomáhají tak předcházet možným nepříznivým událostem a zajišťují bezproblémový chod zařízení. DDM Nymburk má provozní řád vyvěšen v každé učebně. Další zásady podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví je uveden ve vnitřním řádu.

Zveřejnění školního vzdělávacího programu

ŠVP je vydaný ředitelkou SVČ. Dále jsou blíže popisována místa, kde je daný dokument zveřejněn. Je zde definována jeho přístupnost a otevřenost vůči návštěvníkům zařízení spolu s vnitřním řádem. ŠVP je také v elektronické podobě umístěn na webových stránkách zařízení a je tak dána jeho dostupnost široké veřejnosti, která si z něho může pořizovat opisy a výpisy.

5.5.1 OTEVŘENÝ KLUB A JEHO MÍSTO V ŠVP

Podrobná analýza ŠVP DDM Nymburk ukázala, že otevřený klub má své místo a začlenění v daném dokumentu. Je jednou z forem spontánních činností. Spontánní činnosti se prolínají spolu s dalšími formami zájmového vzdělávání celým dokumentem a jsou jim přizpůsobené i materiální, personální a jiné podmínky.

První zmínku v dokumentu můžeme najít již v kapitole „Konkrétní cíle zájmového

¹⁰⁴ Vyhláška 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění 14. 1. 2017.

vzdělávání¹⁰⁵, jejímž jedním z definovaných hlavních cílů je „uplatňování práv a povinností jednotlivých účastníků zájmového vzdělávání“, které se vztahuje i na spontánní činnosti. Také cíl „vedení dětí k otevřené komunikaci“ je blíže specifikován a uplatňuje se v rámci veškerého zájmového vzdělávání, ve všech jeho formách. Některé cíle nejsou blíže konkretizovány, ale je z nich patrné, že k jejich naplnění může dojít i ve formě spontánních aktivit (např. vytvoření podmínek pro rozvoj osobnosti dětí a mládeže, prevence sociálně patologického chování, umožnění smysluplného trávení volného času).

Zájmové vzdělávání již ze zákona obsahuje i spontánní formu vzdělávání. Tato forma je v kapitole „Formy zájmového vzdělávání“ dále rozvíjena. DDM Nymburk provozuje Odpolední klub, který mohou navštěvovat nejen děti ze zájmových útvarů zařízení. Klub je otevřen v odpoledních hodinách pracovního týdne. Poskytuje vhodné prostředí, které je vybaveno elektronickým zařízením (PC, konzole Wii), ale také zde účastníci mohou najít knihy, stolní a společenské hry aj. Tyto činnosti jsou provozovány pod pedagogickým dozorem.

Spontánní formě zájmového vzdělávání je věnována v daném ŠVP celá podkapitola, která je součástí obsahu zájmového vzdělávání. Úvod pojednává o přesném časovém rozmezí, kdy je možné klub navštívit. Tuto informaci by bylo vhodné zmínit již v části ŠVP, která pojednává o délce a časovém plánu zájmového vzdělávání. Aktivity jsou zde rozděleny a blíže specifikovány na organizované a neorganizované. Výchovně vzdělávací cíle vycházejí z hlavních cílů, jedná se především o umožnění smysluplného trávení volného času, rozvoj schopností a dovedností účastníka v různých oblastech, aktivní rozvoj psychického, fyzického a sociálního zdraví a učení se vzájemné toleranci. Aby bylo dosaženo těchto cílů jsou zvoleny metody práce, které jsou shodné pro všechny formy zájmového vzdělávání. Metody práce s účastníky jsou zvoleny promyšleně. Jejich účelné střídání (např. metoda slovní, názorně demonstrační, praktická, řešení problému, hry a soutěže, práce individuální, skupinová ...) činí život účastníků v zařízení pestrý a dynamický.

I tato forma spontánní činnosti vede účastníka k získání klíčových kompetencí. Jedná se především o kompetence sociální a komunikační. Velice mne zaujala

105 DDM NYMBURK. Školní vzdělávací program 2016/2017, s. 7.

kompetence „rozvíjí nadání“, kterou můžeme řadit do vyššího typu nabídky spontánních činností, která se zajímá o talentované děti a mládež. Tento typ nabídky je možné také nazývat „Individuální práce s talentovanou mládeží.“

Obsah spontánní formy zájmového vzdělávání tvoří neformální a organizované aktivity. Kromě výtvarných a rukodělných činností, četby literatury, poslechu hudby aj. je náplní této formy vzdělávání i příprava na vyučování, která spočívá v psaní domácích úkolů.

Kapitola „Popis materiálních podmínek“ určuje prostorové, technické a hygienické dispozice zařízení. Je zde osm kluboven, z nichž jedna je určena pro spontánní činnosti. Tato klubovna je nazývána „Velká klubovna“. Je vybavena diaprojektorem, plazmovou televizí a Wii konzolí. Do těchto prostor, která se vyznačují jako nízkoprahová, se zájemci mohou dostat skrz prostor vchodových dveří, které jsou zajištěny pomocí domácího telefonu s elektronickým ovládním vchodových dveří.

Dle zvolených kritérií (kapitola 5.4) můžeme konstatovat, že ŠVP DDM Nymburk obsahuje konkrétní i výchovně vzdělávací cíle otevřeného klubu. Analýza dokumentu nám podkryla i pravidla fungování klubu (zejména jeho provozní dobu). Další pravidla klubu by měla být vymezena ve vnitřním řádu DDM. Dokument popisuje metodiku činnosti klubu, kterou tvoří organizované i neorganizované aktivity spontánní formy zájmového vzdělávání. Klub funguje již řadu let, texty týkající se klubu jsou odrazem určitého procesu reflexe.

5.6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazníková metoda byla použita na doplnění informací o otevřeném klubu, které nebylo možné získat výzkumnou metodou obsahové analýzy daného dokumentu. Údaje, které byly získány touto formou šetření, nemá zařízení povinnost zanést do analyzovaného dokumentu. Získáním těchto dodatečných dat vytvoříme ucelený obraz o otevřeném klubu zkoumaného zařízení a dopomůže mi zodpovědět otázky, které jsem si stanovila jako dodatečné.

Kvalita získaných informací dotazníkem je podmíněna jeho konstrukcí a spolehlivostí osoby, která se výzkumu účastní. Tento typ výzkumu byl vybrán záměrně, neboť oproti jiným typům šetření umožňuje získat informace mnohem rychleji a jeho vyplňování je pro dotazované poměrně snadné. Získaná data jsou méně náročná na zpracování.

Výzkum probíhal od konce ledna 2018. Dotazník je složen ze sedmi otevřených otázek.¹⁰⁶ Formulace otázek je stěžejním problémem každého dotazování. Otázky musí být voleny tak, aby nepůsobily sugestivně a mnohoznačně, ale mají být jednoduché a srozumitelné danému respondentu. Při tvorbě otázek dotazníku jsem se snažila, aby byly jasné, srozumitelné a dobře zformulovány. Jednou z mých podmínek bylo, aby dotazník nebyl moc dlouhý a otázky byly konkrétní, jasné a přímé. Při tvorbě otázek jsem vycházela z cílů mé práce.

5.6.1 Analytická jednotka

Účastníkem dotazníkového šetření byla paní ředitelka DDM Nymburk. Byla oslovena již v průběhu mapování emailovou korespondencí. Byla informována o důvodu vzniku a smyslu tohoto průzkumného šetření. Sdělila jsem ji záměr a závažnost vyplnění dotazníku.

5.6.2 Výsledky výzkumu

Dotazník byl vytvořen pouze jeden a zaslán výše zmiňovanému respondentovi. Obsahuje identifikační údaje zařízení a sedm otevřených otázek. V následujícím textu uvádím bezprostředně po otázce shrnuté výsledky šetření. Plné odpovědi na dotazník jsou v archivu autorky diplomové práce.

Otázka č. 1: Od jakého data provozujete otevřený klub (dále jen OK)?

¹⁰⁶ Pozn.: Příloha č. 2 – Dotazník.

Získání této informace není stěžejní pro šetření daného výzkumu. Tato otázka má spíše vypovídat o tom, jak dlouho dané zařízení klub provozuje. Otevřený klub zařízení provozuje od 1. 9. 1997. Odpovědí na tuto otázku jsme docílili toho, že klub funguje již řadu let. Klub má pro zařízení a návštěvníky určitý smysl a je využíván.

Otázka č. 2: Definujte základní cíl a poslání Vašeho OK?

Prostřednictvím analýzy dokumentů byl stanoven úsudek, že hlavními cíle zařízení, které nebyly blíže specifikovány, se vztahují i na OK. Jednalo se především o umožnění účastníkům OK smysluplně trávit jejich volný čas a o vytvoření příznivých podmínek, které pomohou rozvíjet jejich osobnost.

Tento úsudek se dotazníkem potvrdil. Cílem a posláním OK je vhodně vyplnit volný čas dětí a poskytnout jim zázemí nabídkou volnočasových aktivit. Aktivity OK jsou různého charakteru například nabídka deskových her, hlavolamů, četba knih, vyhlásování různých soutěží, výtvarné činnosti, samostudium...

Otázka č. 3: Jaká cílová skupina navštěvuje OK?

Nezákladnější definování cílové skupiny je podle věku účastníků, který se pohybuje od 6 do 26 let. Pro různé věkové skupiny se mohou používat různé metody práce, ale také zajištění bezpečného prostředí. Cílová skupina, která se účastní aktivit OK Nymburk, je ve věku 6 – 15 let. Jedná se především o účastníky, kteří mají povinnou školní docházku.

Otázka č. 4: Prolíná se Váš klub se zájmovými aktivitami, či je prostorově oddělen?

Tato otázka byla nevhodně formulována. Některé OK nemusí být vůbec součástí budovy, kde probíhají zájmové aktivity. Zařízení může mít více budov, které jsou uzpůsobeny pro jednotlivé činnosti. Tato otázka může být různě chápána: prostorové oddělení – jiná budova; prostorové oddělení – samostatná učebna.

Z analýzy dokumentu bylo patrné, že DDM Nymburk provozuje pouze jednu budovu. Budova má dvanáct učeben, z nichž jedna (nazývána „Velká klubovna“) slouží pro spontánní činnosti a je místem, kde je OK provozován. Tato učebna je prostorově oddělena od ostatních zájmových aktivit. Takto na mou otázku zodpověděla i paní ředitelka zařízení.

Otázka č. 5: Jaké je zaměření Vašeho klubu? Plní funkci specifické primární prevence?

První část otázky směřuje k přesnému popisu zaměření OK. Bohužel se mi dostalo strohé odpovědi: „Zaměření je širokospektré, vychází z potřeb dětí“. Potřeby dětí jsou různorodého charakteru.

Druhá část otázky nám má doplnit zaměření klubu. Specifickou primární prevencí nabízí klub se sociálně-pedagogickým přístupem, nabízené volnočasové aktivity jsou prostředkem k sociálně pedagogické práci. Primární prevencí, která není specifická, zprostředkovávají kluby, kde jsou volnočasové aktivity prostředkem k zábavě a jednoznačně převažují. Pedagog je zde spíše jako motivátor a dohlížitel. OK Nymburk plní funkci primární prevence. Bohužel z odpovědi není jasné, zda se jedná o specifickou či nspecifickou primární prevencí. Jelikož hlavním cílem klubu je nabídka volnočasových aktivit a vhodně vyplněný čas dětí, domnívám se, že klub plní nspecifickou primární prevencí.

Otázka č. 6: Kolik pracovníků (interních/externích) se podílí na činnosti OK?

Na činnosti klubu se podílí jeden stálý zaměstnanec, který má pedagogické vzdělání

a dva externí zaměstnanci.

Otázka č. 7: Jaké jsou zdroje financování Vašeho OK?

Z analýzy ŠVP vyplynulo, že náklady na provoz hradí z části zřizovatel a větší část hradí zařízení z vlastních zdrojů. Provoz OK je hrazen stejným způsobem. Vlastní zdroje získává zařízení ze zápisného (tj. vybrané poplatky za zájmové vzdělávání).

5.7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A DISKUZE

Kapitola pojednává o shrnutí výsledků vztahující se k jednotlivým výzkumným otázkám, které byly zjištěny obsahovou analýzou dokumentu a dotazníkovým šetřením. Výsledky porovnám se znalostmi, které jsou součástí teoretické části práce. Výsledné poznatky zhodnotím a nabídnu možnosti dalšího možného výzkumu. Hlavní a stěžejní otázka pro daný výzkum zněla: „Do jaké míry, hloubky a kvality má dané DDM zapracován svůj OK ve svém ŠVP?“

Úkolem každého zařízení je poskytovat dětem a mládeži otevřenou nabídku spontánních činností, tato nabídka musí být zanesena v dokumentu ŠVP.

Zařízení, která provozují OK, nemají však povinnost zanést informace o klubu do daného dokumentu. Avšak i při naplnění volného času dětem i mládeži spontánní činností v rámci OK se rozvíjí jejich vědomosti a kompetence. Plní i funkci kontaktního a poradenského místa.

DDM Nymburk začlenilo svůj OK do dokumentu ŠVP. Z kapitoly 5.5.1 „Otevřený klub a jeho místo v ŠVP“ je zřejmé, že klub, který je nazýván „Odpolední klub“, prostupuje stěžejními úseky dokumentu. Zejména kapitolami: „Konkrétní cíle zájmového vzdělávání“, „Formy zájmového vzdělávání“, „Obsah zájmového vzdělávání“, „Popis materiálních podmínek“. Bylo by vhodné zanést provozní dobu klubu i do kapitoly „Délka a časový plán zájmového vzdělávání“ a uvést personální

a ekonomické podmínky klubu.

Podkapitola „Spontánní forma zájmového vzdělávání“ pojednává mj. o výchovně vzdělávacích cílech, které jsou nedostačující. Klub je místo, kde dochází k interakci mezi jednotlivci a různorodými skupinami dětí a mládeže. Mladí lidé zde mohou najít různé rady a informace. Je to místo, kde mohou najít pomoc v různých obtížných životních situacích. Prevence by měla být součástí výchovně vzdělávacích cílů, tak jako sebevzdělávání a vzdělání. Klub by si měl zvolit takové cíle, které připraví účastníka pro život ve společnosti. Prostřednictvím volnočasových aktivit získá účastník žádoucí vědomosti, dovednosti a postoje, které rozvíjí jeho osobnost.

Dotazníkové šetření nám objasnilo základní cíl a tedy i poslání klubu, jehož cílem je vhodně vyplnit volný čas dětí a poskytnout jim zázemí prostřednictvím nabídky volnočasových aktivit. Prostřednictvím těchto aktivit poskytuje klub svým účastníkům nespécifickou primární prevenci. Analýza dokumentu nám odhalila dílčí výchovně vzdělávací cíle a metody práce, kterými účastník získá klíčové kompetence.

Klub je součástí budovy zařízení, kde se provozují všechny formy zájmového vzdělávání. Vstup do budovy je pro všechny účastníky jednotný. Klub je provozován pro neorganizované účastníky jenom v pracovních dnech a to v určitých odpoledních hodinách. Poskytuje také zázemí pro účastníky, kteří se účastní pravidelné formy zájmové činnosti. Nabízí volnočasové aktivity a to formou organizovanou i neorganizovanou. Organizované aktivity zahrnují převážně rukodělné a výtvarné činnosti. Bližší pravidla fungování klubu by měla být součástí vnitřního řádu zařízení.

Klub navštěvují účastníci ve věku 6 – 15 let. Z analýzy dokumentu je patrné, že klub je pod neustálým pedagogickým dohledem. Pedagogický dohled zajišťuje jeden interní pracovník, který má pedagogické vzdělání a dva externí pracovníci (jejichž vzdělání není blíže specifikováno).

DDM Nymburk provozuje OK již jedenáct let. Tento klub je jeho důležitou součástí, která poskytuje záštitu neorganizované mládeži, ale také mládeži čekající na své kroužky či kurzy, formou volnočasových aktivit. Zařízení má ve velké míře a kvalitě zapracován svůj klub v dokumentu ŠVP. Analýza dokumentu nám odhalila mnohé. Dotazníkové šetření nám podkrylo další interní detaily fungování a zaměření

klubu. Domnívám se, že pokud nehodnotím estetickou stránku dokumentu, tak toto zařízení má svůj ŠVP zpracován velmi zdařile. Formální náležitosti dokumentu odpovídají platné legislativě.

Bylo by vhodné udělat obsahovou analýzu více ŠVP všech zařízení SVČ, která provozují OK a na základě uvedených skutečností navrhnout metodické zpracování OK v dokumentu ŠVP. Tento výzkum by pomohl odkrýt mnohé o otevřených klubech a mohl by pomoci sjednotit jejich faktické zpracování, které není stanovené žádným legislativním dokumentem. Stal by se tak prvním pomocníkem a rádcem při začleňování OK do dokumentu ŠVP. Zároveň by pak pomohl zařízení pružně reagovat na změny a potřeby neorganizované části dětí a mládeže.

ZÁVĚR

Školní vzdělávací program považujeme za kurikulum, které vychází z podrobné evaluace zařízení, na jehož tvorbě by se měl podílet celý pedagogický sbor. Tvorba kvalitního ŠVP zahrnuje dlouhodobý proces, který je založen na rozboru (inventuře) zařízení a to nejčastěji SWOT analýzou, která obsahuje silné a slabé stránky zařízení, příležitosti a hrozby zařízení.

Diplomová práce pojednává o podrobné analýze dokumentu ŠVP Domu dětí a mládeže Nymburk, který provozuje již jedenáct let otevřený klub. Cílem bylo najít v daném dokumentu informace o otevřeném klubu a posoudit v jaké míře a kvalitě jsou tyto informace o klubu zahrnuty v dokumentu.

Nejprve bylo nutné utřídit si poznatky o otevřeném klubu, který je jednou z forem spontánních činností a vyznačuje se tzv. „nízkoprahovostí“. Nízkoprahovostí se vyznačují i Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Teoretická část práce se zabývá popisem Nízkoprahového zařízení a otevřenou prací s mládeží. Tato dvě odvětví se na první pohled mohou jevit jako totožné, proto bylo zapotřebí je podrobně popsat a uvést jejich diferenciaci.

Praktická část se věnuje přímo obsahové analýze dokumentu ŠVP, které

předcházelo mapování SVČ s cílem najít DDM provozující otevřený klub. Abychom získali ucelený obraz o otevřeném klubu, bylo zvoleno ještě dotazníkové šetření. Informace z obou typů výzkumu nám přinesly mnoho poznatků o daném klubu. Byl stanoven návrh dalšího výzkumného šetření, který by pomohl mnoha zařízením vymezit svůj klub v dokumentu ŠVP.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERÁRNÍ ZDROJE

DEINET, U., STURZENHECKER, B. (Hrsg.) *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. 3. völlig überarbeitete und erweiterte Aufl. Wiesbaden: VS Verlag, 2005. ISBN 3-8100-4077-0.

DDM NYMBURK. *Školní vzdělávací program 2016/2017*. Nymburk: DDM, 2017.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ J. *Pedagogické ovlivňování volného času: Trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základy teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HEŘMANOVÁ, J., MACEK, M. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha: NIDM, 2007, ISBN: 978-80-86784-03-8.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-927-5.

KLÍMA, P. et al. *Kontaktní práce: Antologie textů České asociace streetwork*, 2. vyd. Praha: ČAS, 2007, s. 359.

KAPLÁNEK, M. *Animace: studijní text pro přípravu animátorů mládeže*. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0565-4.

KAPLÁNEK, M. (ed.). *Čas volnosti – čas výchovy: Pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012, ISBN: 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK, M. (ed.). *Teologie a sociální práce: dvacet let dialogu*. 1. vyd. Praha: Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2013, ISBN 978-80-904681-1-5.

KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času*. České Budějovice: JU-TF. 2011

KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: studijní text pro pracovníky s mládeží*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 1999.

KAPLÁNEK, M. *Výchova v salesiánském duchu: příručka pro dobrovolníky, animátory a zaměstnance salesiánských zařízení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0126-7.

MACEK, M., HEŘMANOVÁ, J. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. Praha: NIDM, 2007. ISBN 978-80-86784-03-8.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80 -7178 -711-6.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SOBKOVÁ, P. a kol. *Sociální pedagogika a její metody*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, ISBN 978-80-244-4885-5.

VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu: příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie Praha, určeno pro vnitřní potřebu, 2002.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vyd. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VEČERKOVÁ, E. *Srovnání českých nízkoprahových zařízení pro děti a mládež s nízkoprahovými programy pre deti a mládež na Slovensku*. Univerzita Karlova v Praze: Husitská teologická fakulta, 2006, Bakalářská práce.

VYTERNOVÁ, L. *Životní dílo PhDr. Břetislava Hofbauera*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 30.9.2017.

ŽUMÁROVÁ, M. Vývoj, současný stav a výhledy pedagogiky volného času. In *Pedagogika volného času – teória a prax: Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava: TU, Pedagogická fakulta, 2008, s. 65-66. ISBN 978-80-8082-171-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BURDA, J., JANIČATOVÁ, M., TOMEČEK A. *Otevřené kluby mládeže* [online]. Praha: NIDM, Oddělení volného času, 2007. [cit. 2017-09-20]. Dostupné na WWW:<<https://www.kr-olomoucky.cz/download.html?id=10210>>.

ČECHLOVSKÝ, J. *Kořeny vzniku NZDM v České republice*. [online]. © 2006-2017. [cit. 2017-09-25]. Dostupné na WWW:<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703>.

DUDOVÁ, A., KAPLÁNEK, M., MACKŮ, R. Mnohotvarý fenomén animace: pokud o rozdělení animace na základě východisek a cílového zaměření jednotlivých typů animace. In *Pedagogická orientace*, [online]. Brno: Masaryk University, 2011, roč. 21, č. 3. s. 287-290 [cit. 2017-10-6]. ISSN 1805-9511. Dostupné na WWW:<<https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1242/943>>.

IKAROS: *elektronický časopis o informační společnosti* [online]. ©1997-2017. [cit. 2018-02-05]. ISSN 1212-5075. Dostupné na WWW:<<https://ikaros.cz/obsahova-analyza-jako-nastroj-vyzkumu-medialniho-sdeleni-recenze>>.

KAPLÁNEK, M. *Animace skupiny: Metoda nedirektivní výchovy*, [online]. 2010, přednáška [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW:<<https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2013/S285/Animace-novy.pdf>>.

MACKŮ, R. Informal education – animace ve výchově nebo sociální práce? In *e-PEDAGOGIUM: Nezávislý odborný časopis pro interdisciplinární výzkum v pedagogice, s ohledem na pedagogiku, speciální pedagogiku a didaktiky oborů* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, 1/2011 [cit. 2017-

10-5]. ISSN 1213-7499. Dostupné na WWW:

<http://www.old.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_1-2011.pdf>.

Publikace Pojmosloví: Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež [online]. Praha: ČAS, 2008 [cit. 2017-09-25]. Dostupné na

WWW:<http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

Salesiáni Dona Boska: *Salesiánská spiritualita, Salesiánská výchova do kapsy* [online].

Praha: Salesiánská provincie Praha, 2006 – 2010 [cit. 2017-10-10]. Dostupné na WWW:

<<http://www.sdb.cz/kdo-jsme/dokumentysdb/salesianska-spiritualita/>>.

Výroční zpráva 2014: *Salesiánská asociace Dona Boska, o. s.* [online]. Praha:

Salesiánská asociace Dona Boska, 2017 [cit. 2017-10-12]. Dostupné na WWW:

<<http://www.sadba.org/o-nas/informace/vzrocni-zpravy/>>.

NIDM: *Zájmové a neformální vzdělávání* [online]. Praha: NIDM. [cit. 2018-02-10].

Dostupné na WWW:<<http://www.znv.nidv.cz/neformalni-vzdelavani/volny-cas/svc/adresar-svc-2010>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČAS – Česká asociace streetwork.

DDM – Dům dětí a mládeže.

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí.

MŠMT ČR – Ministerstvo školství a tělovýchovy České republiky.

NIDM – Národní institut dětí a mládeže

NZDM – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

OK – Otevřený klub

SADBA – Spolek salesiánská asociace Dona Boska.

SBD – Salesiáni Dona Boska.

SVČ – Střediska volného času pro děti a mládež.

ŠVP – Školní vzdělávací program.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam SVČ

Seznam měst v ČR, které provozují SVČ, jsou rozděleny podle krajů. Druhý sloupec „Provoz OK“ znázorňuje zpětnou vazbu zařízení. Uvedené kontakty jsou získány z internetové stránky daného zařízení.

Kraj: JIŽNÍ ČECHY

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Č. Budějovice	ne	ddm@ ddmcb.cz	
Prachatice	ne		
Strakonice	ne		
Blatná		ddmblatna@iol.cz	
Č. Krumlov	ne	reditel@ddmck.cz	
Jindřichův Hradec		info@ddmjh.cz	
Písek	ne	info@ddmpisek.cz	
Soběslav		domeceksobeslav@gmail.cz	nedoručeno
Tábor	ne	reditel@ddmtabor.cz	
Týn n/Vltavou		petrik@ddmtyn.cz	

Kraj: KARLOVARSKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Aš		meddm.slunicko@gmail.com	
Frant. Lázně	ne	reneta.dumdeti@tiscali.cz	
Horní Slavkov		ddmhslavkov@volny.cz	
Cheb	ne	ddmcheb@ddmcheb.cz	
Chodov		ddm-chodov@mybox.cz	
Karlovy Vary	ne	reditel@ddmkv.cz	
Kraslice		dům-deti@volny.cz	
Luby	ne	meddm.luby@quick.cz	
Mariánské Lázně	ne	iren.bornova@ddmml.cz	

Nová Role		epodatelna@novarole.cz	
Ostrov	ne	mddm@mddmostrov.cz	
Sokolov	ne	iva.ondrejkoval@ddmsokolov.cz	prov. spontánní činnosti

Kraj: LIBERECKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Cvikov	ano	info@cvikovacek.cz	
Česklá Lípa		netolicka@libertin.cz	
Hrádek n/Nisou - Drak		jurkova@skoly.cz	nedoručeno
Hrádek n/Nisou - Vikýř	ne	dostal@vikyr.cz	
Liberec	ne	marta.kultova@ddmliberec.cz	volný klub pro mládež
Mimoň		krikra@centrum.cz	
N.Město p/Smrkem		ddmnmps@volny.cz	nedoručeno
Nový Bor		smetanka@smetankanovybor.cz	
Rokytnice n/Jizerou		ddm@ddmrokytnice.cz	
Semily		ddm@semily.cz	
Tanvald	ne	ddmtnv@iol.cz	volnočasový klub
Turnov		info.ponorka@gmail.cz	nedoručeno
Železný Brod	ne	ddm.zb@seznam.cz	OK – rodiče s dětmi

Kraj: PARDUBICKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Česká Třebová	ano	ddm.kamarad@centrum.cz	
Heřmanův Městec	ne	ddm.hm@email.cz	
Hlinsko v Čechách	ne	ddm-hlinsko@xaz.cz	
Choceň		info@ddmchocen.cz	
Chrudim	ne	info@ddm-chrudim.cz	
Lanškroun	ano	reditel@ddm-lanskroun.cz	
Litomyšl	ne	ddm@litomysl.cz	OK provozuje město

Moravská Třebová	ne	info@ddm-mt.cz	
Pardubice - Alfa	ne	ddm.alfa@ok.cz	
Pardubice - Delta	ne		Odloučené pracoviště DDM Alfa
Pardubice - Beta		zora.hrabanova@ddmstolbova.com	
Polička		svcovova@mozaika-policka.cz	
Přelouč		hrdy@ddmprelouc.cz	
Svitavy		svc@svitavy.cz	
Ústí n/ORlicí	ne	duha@ddm-usti.cz	
Vysoké Mýto		info@ddm-mikado.cz	
Žamberk		amino@zamberk.cz	nedoručeno

Kraj: PRAHA

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
P 2		jan.rybarik@ddm-ph2.cz	
P 3 – Ulita	ano	info@ulita.cz	+ NZDM
P 4 - Hobbycentrum	ne	informace@hobbycentrum4.cz	
P 12 - Modřany	ano	ddmmonet@ddmmonet.cz	
P 4 – Jižní Město		lala@ddmjmcz	
P 5 - Smíchov		info@ddmpraha5.cz	
P 5 - Stodůlky	ne	info@ddmstodulky.cz	
P 6 - Řepy		info@ddmp6.cz	
P 6 - Suchdol	ano		Napsáno z: www.ddmsuchodl.cz
P 7		svoboda@ddmpraha7.cz	
P 8		rygrova@ddmpraha8.cz	
P 8 - Karlín		ddmpraha@ddmpraha.cz	
P 9	ano	info@ddmpraha9.cz	
P 9 – H. Počernice	ne	ddm-hp@ddm-hp.cz	

P 10		info@dumum.cz	
------	--	---------------	--

Kraj: ÚSTECKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Bílina		recepce@ddmbilina.cz	
Budyně n/Ohří			Napsáno z: www.zs.budyne.cz
Česká Kamenice		info@ddmck.cz	
Děčín IV. - Podmokly		ddm@ddmdecin.eu	
Duchcov	ne	slunicko@ddmduchcov.cz	
Chomutov	ne	reditel@ddmcv.cz	
Jirkov	ne	reditelka@ddmparaplicko.cz	
Kadaň		reditel.ddm@ktdadan.cz	
Klášteřec n/Ohří		ddm.volnasek@seznam.cz	
Krupka		ddm.krupka@volny.cz	
Litoměřice		reditelka@ddmrozmaryn.cz	
Lovosice	ne	elko@raz-dva.cz	
Most	ne	reditelka@svc-most.cz	
Osek	ne	ddmosek@volny.cz	
Postoloprty	ne	ddmpostoloprty@seznam.cz	
Roudnice n/L		info@ddmtrend.cz	
Rumburk	ne	reditel@ddmrumburk.cz	
Štětí		ddmsteti@centrum.cz	
Ústí n/L		reditel@ddmul.cz	
Varnsdorf		info@ddmvarnsdorf.cz	
Žatec		ddm-zatec@seznam.cz	

Kraj: ZLÍNSKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakt	Poznámky
Bojkovice	ne	ddmbojkovice@uhedu.cz	
Brumov - Bylnice	ne	ddmbru@zlinedu.cz	
Hluk		ddmhluk@uhedu.cz	
Holešov - Všetuly	ano	vsetuly@centrum.cz	
Hulín		klubickohulin@atlas.cz	
Kroměříž		svc.sipka@volny.cz	
Luhačovice	ano	ddm@ddmluhacovice.cz	
Napajedla	ne	ddmnap@zlinedu.cz	
Otrokovice		info@ddmslunicko.cz	
Rožnov p/Radhoštěm		svc@svcroznov.cz	
Slavičín		kdmslav@zlinedu.cz	
Staré Město	ne	reditel@klubkosm.cz	
Uherské Hradiště	ano	info@ddmsikulka.cz	Provoz od 10/2017
Uherský Brod		info@ddmub.cz	
Uherský Ostrov	ne	reditelka@ddmpastelka.cz	
Valašské Klobouky	ne	lanik@ddmuk.eu	
Valašské Meziříčí		domecekvalmez@seznam.cz	
Vizovice	ne	zvonek.vizovice@volny.cz	
Vsetín	ne	alcedo@alcedovsetin.cz	
Zlín		d.vecerkova@ddmastra.cz	

Kraj: JIHOMORAVSKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Boskovice	ne	reditelka@svcboskovice.cz	
Brno		ddm.helceletova@bm.orgma n.cz	
Brno - Lipka			Školské zařízení

Brno - Lužánky		luzanky@luzanky.cz	
Bučovice	ne	ddm.bucovice@tiscali.cz	
Hodonín		svc.hodonin@seznam.cz	
Hustopeče		pavučina@volny-cas.cz	
Ivančice		info@svcivancice.cz	
Kuřim		mddm.kurim@seznam.cz	
Kyjov	ne	ddm@domecekkyjov.cz	
Letovice		info@svcletovice.cz	
Mikulov		info@ddmmikulov.cz	
Mirotlav		ddm.miroslav@zn.orman.cz	
Mor. Krumlov		info@domecekmk.cz	
Pohořelice		info@svcpohorelice.cz	
Rosice		info@svcrosice.cz	
Slavkov u Brna	ne	ddmslavkov@tiscali.cz	
Strážnice	ne	majkaknitlova@centrum.cz	
Šumná		ddm.sumna@zn.orgman.cz	nedoručeno
Tišnov	ne	kancelar@svcinspiro.cz	
Veselí n/Moravou		reditelka.ddmveseli@seznam.cz	
Vracov		ddmvracov@ddmvracov.cz	
Vyškov		ddm.vyskov@tiscali.cz	
Zastávka	ne	ddm.kriz@seznam.cz	Prov.:hlídání předškolních dětí
Znojmo		bilkova.h@ddmznojmo.cz	nedoručeno
Ždánice		ddmzdanice@email.cz	

Kraj: KRÁLOVÉHRADECKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Broumov	ano	ulita@ulita.org	Provoz 2x v týdnu
Česká Skalice	ne	info@svcbajo.cz	
Dobruška	ne	dumdeti@dka.cz	
Dvůr Králové n/L	ne	info@ddmdvurkralove.cz	

Hořice	ne	jara@ddmhorice.cz	
Hostinné		kancelar@ddmhostinne.cz	
Hradec Králové	ne	info@barak.cz	
Hronov		skop@dominohronov.cz	
Jaroměř – Josef.		ddmklic@seznam.cz	
Jičín	ne	info@kackojicin.cz	Prov.: K-klub
Kostelec n/Orlicí		ddmkostelec@email.cz	
Nová Paka	ne	info@ddmstonozka.cz	
Nové Městno n/M	ne	ddmstonozka@centrum.cz	
Rychnov n/Kn.	ne	decko.rk@seznam.cz	Prov.:EDS klub - erasmus
Smiřice	ne	sob@mestosmirice.cz	
Trutnov			Napsáno z: www.svctrutnov.cz
Třebechovice n/Orebem	ano	info@ddmtre.cz	Herní klub – spon.aktivity
Týniště n/Orlicí		ddmslunicko@seznam.cz	
Vamberk	ne	ddm.vamb@tiscali.cz	
Vrchlabí		info@ddmvrchlabi.cz	

Kraj: MORAVSKOSLEZSKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Bílovec		info@ddmbilovec.cz	
Bohumín		info@ddmbohumin.cz	
Bystřice n/Olší	ne	wroblova@ddmbystrice.cz	
Český Těšín		reditelka@ddm.tesinsko.cz	nedoručeno
Frýdek-Místek		info@klicfm.cz	
Havířov	ne	info@svcha.eu	
Hlučín	ne	info@ddmhlucin.cz	Prov.:kroužek-zájmový útvar
Jablunkov		ddmjablunkov@seznam.cz	nedoručeno
Karviná	ne	ksvc@juventus.cz	
Kopřivnice		dum@ddmkoprivnice.cz	

Kravaře	ne	cvc@cvckravare.cz	
Krnov	ne	veronika.kozlikova@svckrno v.cz	
Nový Jičín	ano	fokusnj@fokusnj.cz	
Opava	ne	info@svcopava.cz	
Orlová-Lutyně	ano	jana.sertlerova@ddm- orlova.cz	
Ostrava- Mar.H.		jana.secova@svc-korunka.cz	
Ostrava - Zábřeh	ano	david.strelak@svczabreh.cz	Prov.: 2x OK
Ostrava – Mor.OS.	ne	info@svcoo.cz	
Ostrava - Poruba	ne	reditel@ddmporuba.cz	
Příbor	ne	luna@lunapribor.cz	
Rychvald	ne	ddmrychvald@seznam.cz	
Rýmařov		pavlovamarcela@seznam.cz	
Třinec	ne	reditel@ddmtrinec.cz	
Vratimov	ne	info@ddmvratimov.cz	Prov.: Free klub (kroužek)

Kraj: PLZEŇSKÝ

Město - SVCČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Blovice		ddm-blovice@seznam.cz	
Domažlice	ne	ddm.domazlice@seznam.cz	
Horažďovice		zamek.ddm@gmail.com	
Kaznějov		kaznejov@radovaneck.cz	
Klatovy		ddm@klatovy.cz	
Kolinec		vrba@zskolinec.cz	nedoručeno
Nýrsko		karlovska@ddmnyrsko.cz	
Nýřany	ne	ddm.nyřany@seznam.cz	
Plzeň - Talent		ddmtalent@ddmtalent.cz	
Přeštice		svc.prestice@seznam.cz	
Rokycany	ne	ddmrokycany@seznam.cz	
Stod	ano	mddmstod@volny.cz	Prov.: OK – odloučený klub

			Spirála
Stříbro		dumdeti.strebro@seznam.cz	
Sušice		ddmsusice@fixnet.cz	
Tachov	ne	ddm.tc@worldonline.cz	
Třemošná		jelinkova@ddmkamarad.cz	

Kraj: STŘEDOČESKÝ

Město - SVC	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Benešov	ano	info@ddmbenesov.cz	Přejmenovaný na Zábavný klub
Brandýs n/L		mddmbrandys1@seznam.cz	
Čáslav	ne	reditelka@ddmcaslav.cz	
Čelákovice		mddm.celakovice@seznam.cz	
Hořovice	ne	vslosarova@domecekhorovice.cz	
Kladno	ne	blanka.bendlova@labyrinth-svc.cz	
Kolín		info@ddmkolin.cz	
Kralupy n/V	ne	info@ddmkralupy.cz	
Kutná Hora		ddm@kh.cz	
Mělník		info@ddm-melnik.cz	
Mladá Boleslav	ano	ddm-mb@ddm-mb.cz	
Neratovice		info@ddmneratovice.cz	
Nymburk	ano	ddm@ddm-nymburk.cz	
Poděbrady	ne	info@ddmpodebrady.cz	
Příbram	ne	ddm@ddm.pb.cz	
Rakovník		info@ddmrako.cz	
Slaný		info@ostrov-svc.cz	
Úvaly	ne	mddmuvaly@seznam.cz	
Vlašim		mddm@mddmvlasim.cz	
Všenory		hbrozova@seznam.cz	

Kraj: VYSOČINA

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Bystřice n/Pern.		kkddmbynnp@seznam.cz	
Havlíčkův Brod		kejklicek@azcentrumhb.cz	
Humpolec	ne	info@svchumpolec.cz	
Chotěboř		junior@ddmchotebor.cz	
Jihlava	ne	info@ddmjihlava.cz	
Ledeč n/Sázavou		centrum@ddmledec.cz	
Moravské Budějovice	ne	ddmbudik@seznam.cz	
Náměšť n/Oslavou	ne	info@namestddm.cz	
Nové Město na Mor.	ne	alena.sobotkova@nmm.cz	
Okříšky		info@chaloupky.cz	
Pelhřimov		ddm@pel.cz	
Polná	ne/ano	info@ddmpolna.cz	OK budou otvírat dne 26.1.2018
Světlá n/Sázavou		ddm.svetla@tiscali.cz	
Telč		ddm.telc@volny.cz	
Třebíč	ne	pavlickova@ddmtrebic.cz	OK – provozuje Charita
Velké Meziříčí	ne	ddm@mestovm.cz	Prov.:Baby café (rodiče+děti)
Žďár n/Sázavou		activezdar@activezdar.cz	

Kraj: OLOMOUCKÝ

Město - SVČ	Provoz OK	Kontakty	Poznámky
Hranice	ne	reditelka@ddm.hranet.cz	
Jeseník		duha@duhajes.cz	
Kojetín		reditelka@ddm.kojetin.cz	
Litovel	ano	ddm@ddmlitovel.cz	
Mohelnice		ddm.tkacova@rps.cz	

Němčice n/Hanou		info@ddmorion.cz	
Olomouc		ddm@ddmolomouc.cz	
Prostějov		inedved@sportcentrumddm.c z	
Přerov		info@svcatlas-bios.cz	
Šternberk	ne	ddm.stbk@volny.cz	
Šumperk		mullerova@doris.cz	
Uničov		info@ddm-unicov.cz	
Zábřeh		ddmkrasohled@seznam.cz	

Příloha č. 2: Dotazník

Vážená paní Kuchařová,

nejprve bych Vám chtěla poděkovat za umožnění spolupráce.

Žádám Vás o vyplnění mého dotazníku, který je další součástí mé diplomové práce na téma: Otevřené kluby a jejich místo ve školním vzdělávacím programu.

Otázky dotazníku jsou tzv. otevřené, můžete se pravdivě a kreativně rozepsat.

Děkuji za Váš čas o ochotu.

Název instituce:	
Adresa:	
Telefon/ emailová adresa:	
Webové stránky:	

1. Od jakého data provozujete otevřený klub (dále jen OK)?
2. Definujte základní cíl a poslání Vašeho OK?
3. Jaká cílová skupina navštěvuje OK?
4. Prolíná se Váš klub se zájmovými aktivitami, či je prostorově oddělen?
5. Jaké je zaměření Vašeho klubu? Plní funkci specifické primární prevence?
6. Kolik pracovníků (interních/externích) se podílí na činnosti OK?
7. Jaké jsou zdroje financování Vašeho OK?

Abstrakt

KOČOVSKÁ, A. Otevřené kluby a jejich místo ve školním vzdělávacím programu domu dětí a mládeže. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce doc. M. Kaplánek, Th.D..

Klíčové pojmy: volný čas, otevřené kluby, otevřená práce s dětmi a mládeží, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, Školní vzdělávací program, zájmové vzdělávání, salesiánská pedagogika, streetwork, informální výchova, animace, neorganizovaná mládež.

Diplomová práce se zabývá objasněním pojmu otevřený klub.

První část práce popisuje základní pojmy, které jsou charakteristické pro otevřený klub. Jedná se především o spontánní činnosti a nízkoprahovost. Principem nízkoprahovosti se vyznačují i jiná zařízení, která jsou legislativně ukotvena v zákoně. Jedná se o Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Práce popisuje vznik, vývoj, zaměření a obsah práce této instituce.

Práce objasňuje otevřenou práci s mládeží, která je uskutečňována na základě různých volnočasových nabídek. Tyto nabídky zprostředkovávají i otevřené kluby a Salesiánská střediska. Poslední kapitola této části práce poukazuje na základní rozdíly mezi otevřeným klubem a nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež, na jejichž základě je zařízení provozováno.

Druhá část práce se zabývá podrobnou analýzou Školního vzdělávacího programu vybraného zařízení, který provozuje otevřený klub. Cílem výzkumné části práce je v daném dokumentu najít informace o otevřeném klubu a posoudit míru a kvalitu zjištěných údajů.

Abstract

KOČOVSKÁ, A. Open clubs and their position in the School Education Programme of Children and Youth Centres. České Budějovice 2018. Master's thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Supervisor doc. M. Kaplánek, Th.D..

Key words: free time, open clubs, open activities for children and youth, low-threshold centres for children and youth, School Education Programme, leisure education, Salesian pedagogy, streetwork, informal education, animation, unorganized youth.

The aim of the master's thesis is to clarify the concept of open clubs.

Basic terms connected to an open club are defined in the first part of the thesis. Spontaneous activities and low-threshold approaches are the most important there. The principle of low-threshold approaches are typical also for other institutions, that are registered in law. It concerns low-threshold centres for children and youth. The origin, development, aiming and activities of these centres are described.

The thesis explains open activities for young people offered by different leisure time centres. Also open clubs and Salesian centres offer these activities. The last chapter of this part shows basic differences between an open club and a low-threshold centre for children and youth.

The second part of the thesis deals with a detailed analysis of the School Education Programme of a chosen centre carrying on an open club. The aim of the research is to find information about the open club in the document and evaluate the extent and the quality of the discovered details.